

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Лінгвістичний навчальний музей

К. Тищенко ©

ГЕНЕТИЧНА

І МОВНА

ПРАІСТОРІЯ

УКРАЇНЦІВ₂

I2

R1a

Синтез сучасних наукових знань

МЕНШИНИ:
еритрейська
сибірська
кавказька
месопотамська
скандинавська
атлант.

інші
QT
JG
I1

11 Y-гаплогруп УКРАЇНЦІВ

I2

БАЛКАНСЬКА

E1b1b
сахарська

ботніч.
N

R1a
СТЕПОВА

R1b I1

JG

QT

інші

1. I2

БАЛКАНСЬКИЙ СКЛАДНИК УКРАЇНЦІВ

(перенесені на сьогодні кадри 3-24)

У-гаплогрупа I2, гг. *Карпати, Бескид, Товтри/*
Медобори; рр. Стрипа, Бутівля; чіп, цап, цівка,
шутий, бгати, поратися; Кметь, Кебетя;
гагілки/ гаївки; кукутені-трипільська к-ра (-IV тис.),
ґава-голігради культура (-XI / -VII ст.),

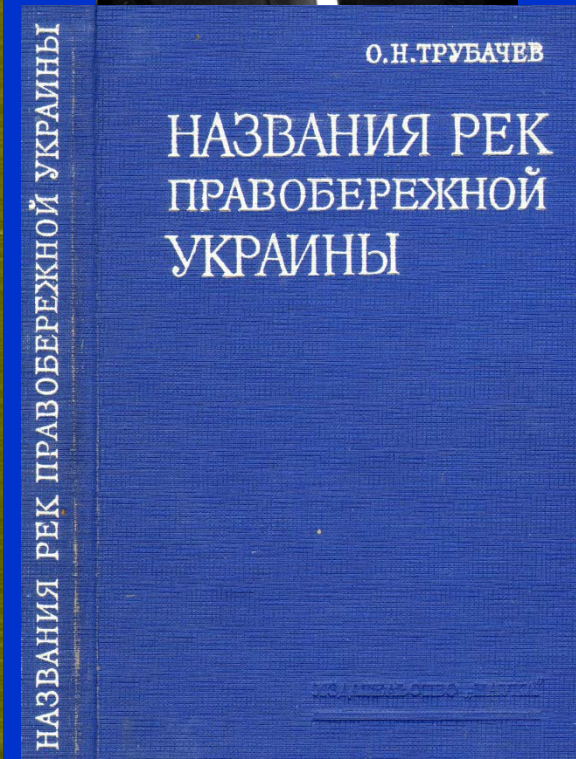
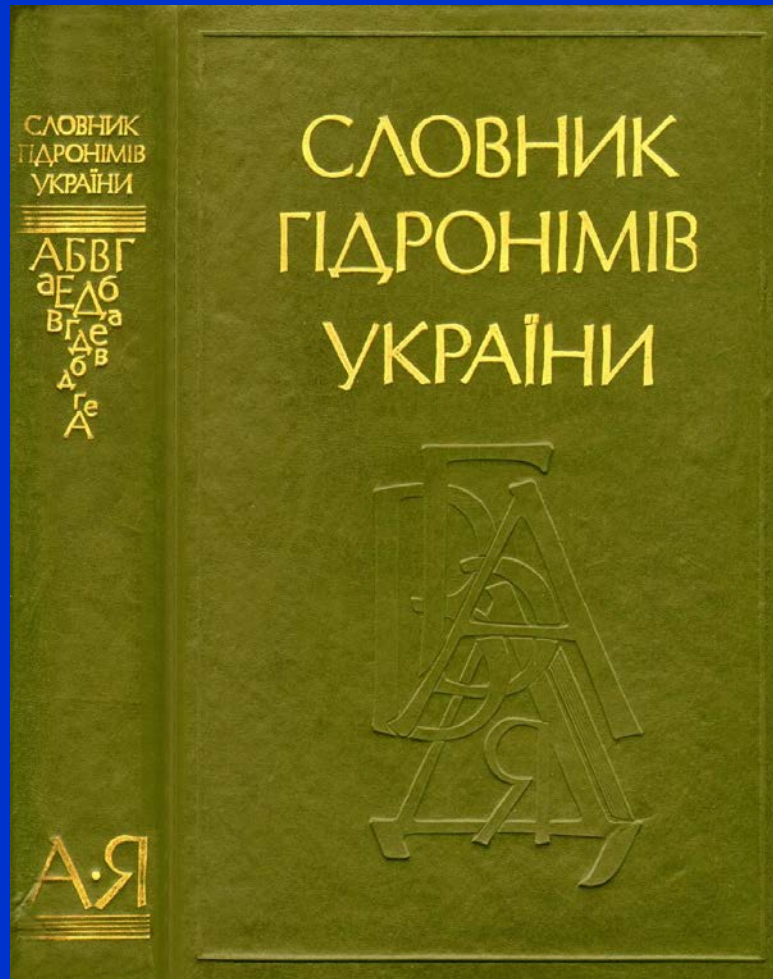
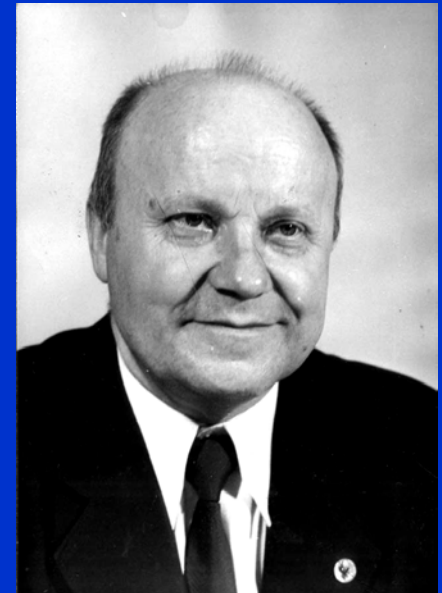

1 Балканська Y-гаплогрупа I2

(і скандинавська I1), -IV тис., -XI ст., +II, X ст.

- Від балканських предків понад **третини** українців наша мова успадкувала:
  - 2 топоніми *Карпати, Бескид, Бахонка, Сірет, Товтри = Медобори, Гериня, Горинь, Стрипа, Іпатва, Бутивля (Трубачов);*
  - 3 словникові сепаратні запозичення *тяма, цівка, кпити, кебета; цап, чіп, бгати, шутий, муругий, поратися, порпатися (Нерознак);* 4 ...
  - 5 спільні прізвища *Кебетя, Кметь, Шутенко, Бортничук;*
  - 6 міфологеми *гагілки, гаївки;* 7 артеф.трипільс.к-ри; ґава-голігради культура

Студії з гідронімії України

Давньоєвропейські назви річок (за Г.Краге, 1954)

давнієвропейські

фінські

іранські

дакійські

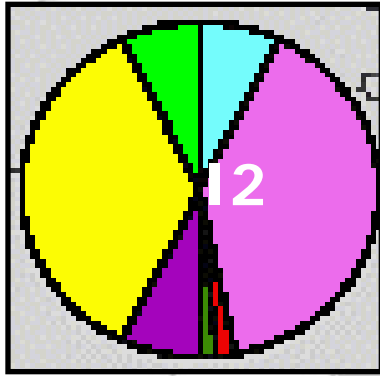
доєвропейські

Hydrony

● Paleo-European	■ Iranian	▨ Finnic
× Pelasgian	▲ Thracian	
# Etruscan	■ Other pre-European	

Y-гаплогрупа I2

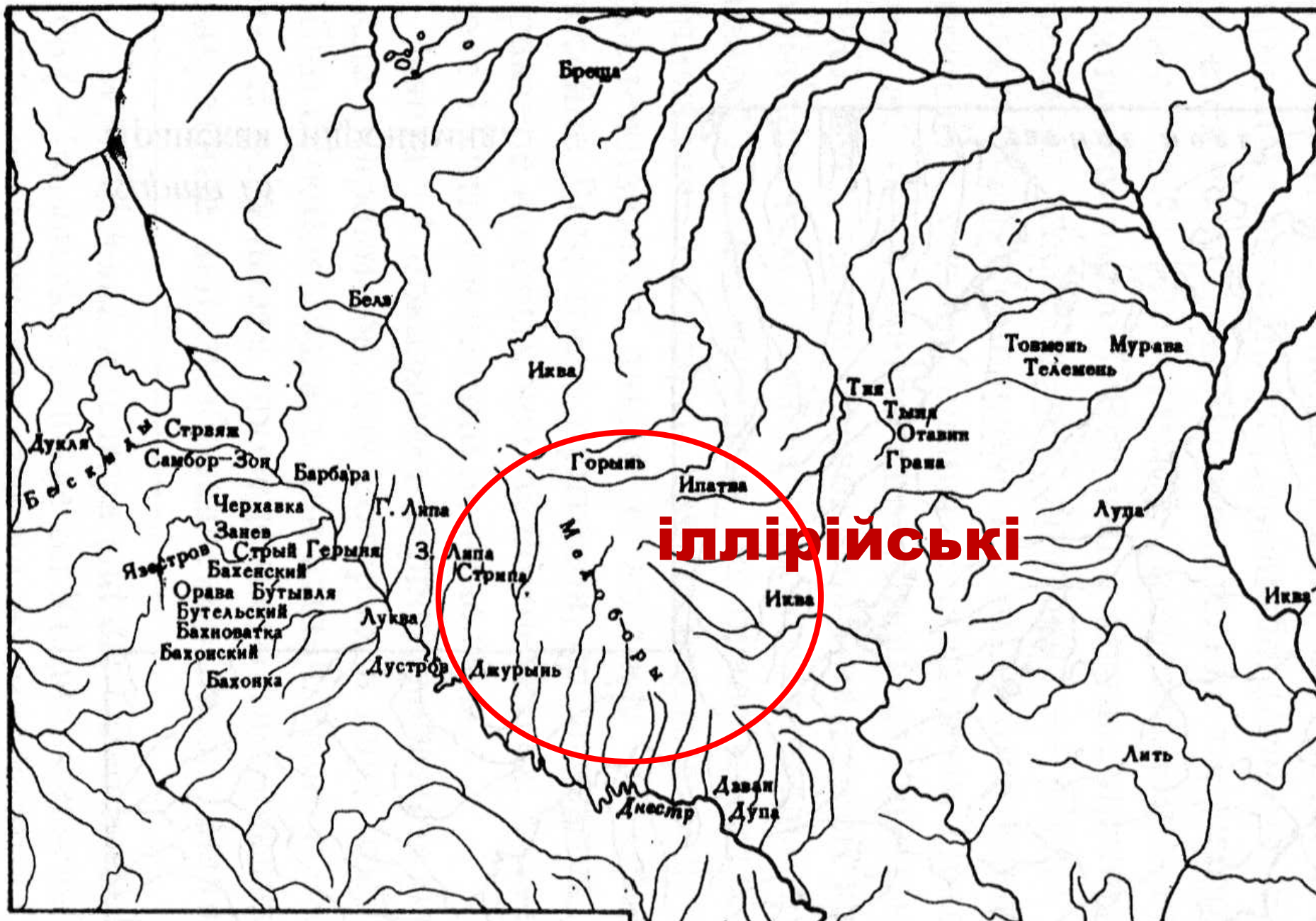
г. КАРПАТИ,
БЕСКИД,
ТОВТРИ,
МЕДОБОРИ,
р. ДРИНА,
ЦЕРЕМ, ІПАТВА,
с. ДУКЛЯ;

ЦІВКА, ТЯМА,
ВІХОЛА, ЦАП;
ШУТИЙ,
МУРУГИЙ;
КПИТИ,
КЕПКУВАТИ,
КЕПСЬКИЙ,
ПОРПАТИСЯ,
БАБРАТИСЯ;

Балканський світ в Україні

Пласт іллірійських гідронімів (за О.Трубачовим 1968)

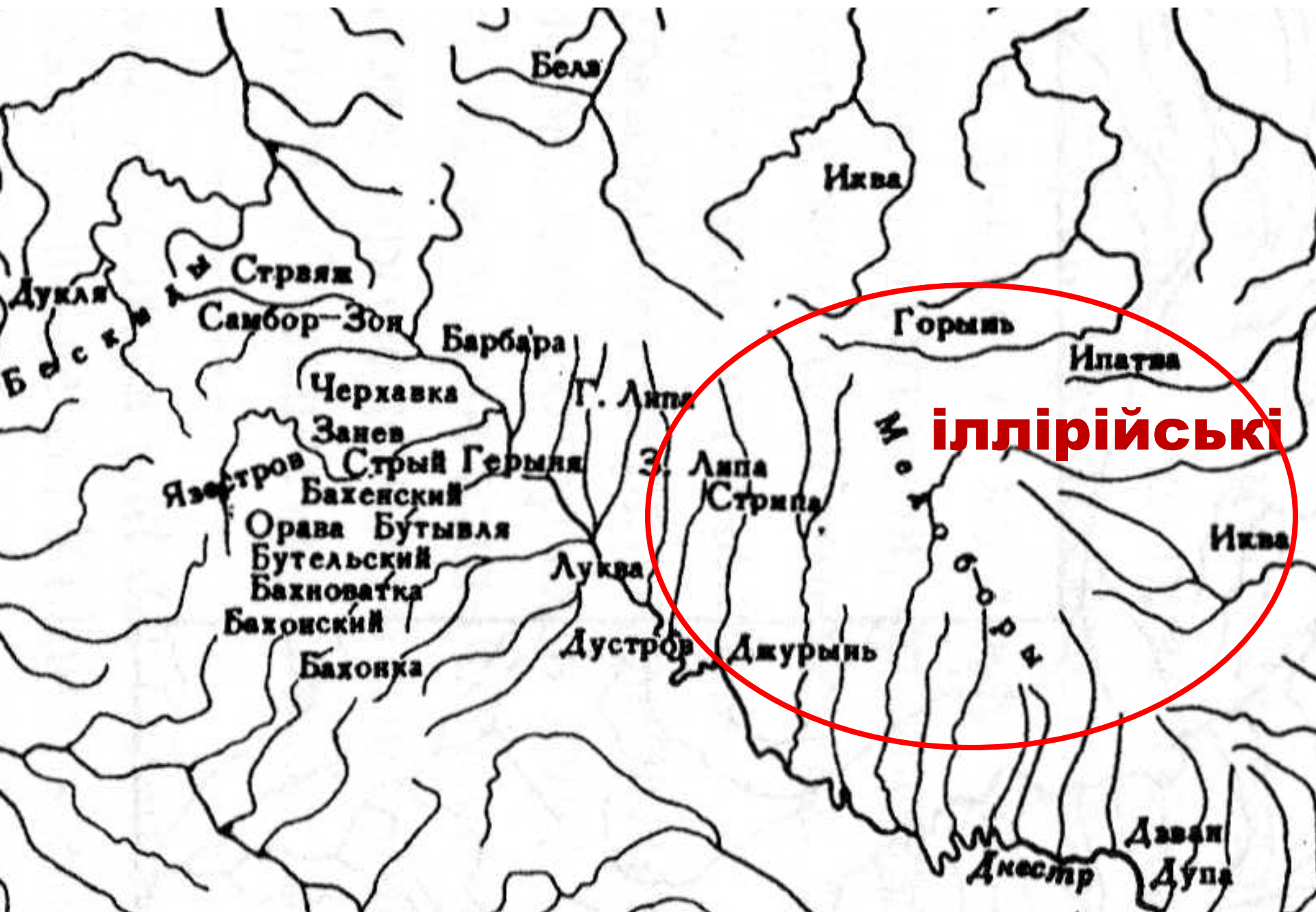

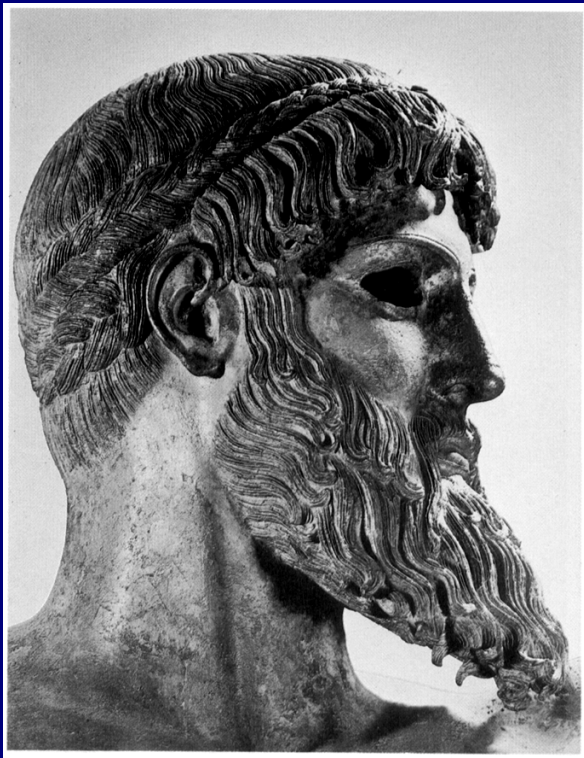
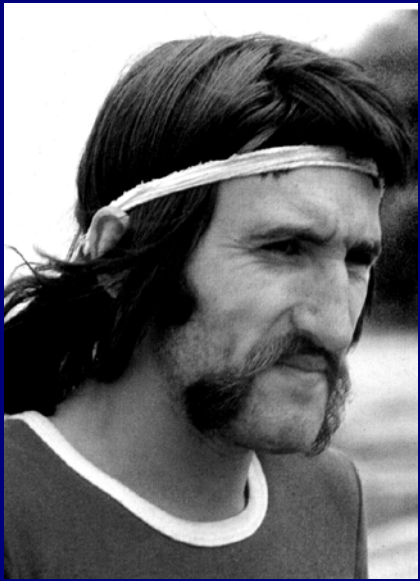

Аргументи О.Трубачова до етимології топонімів

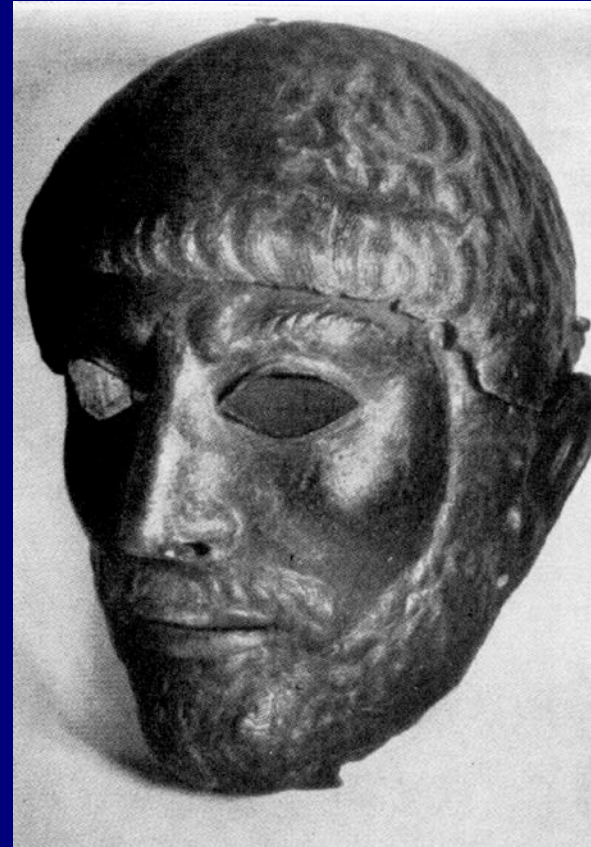
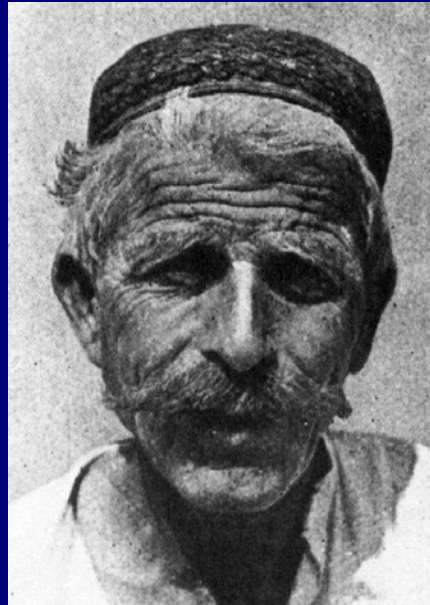
- *Медобори* (вони ж *Товтри*) — це назва височини, прилеглої до вододільного масиву Волино-Подільської височини. Звичайне сприйняття назви *Медобори* як слов'янської сполуки (*медо-бори*, у зв'язку з збиранням меду) виглядає народною етимологією <критич.>. Пор. серед ін., *Medobor* (1012/18 р.: *Medeburu*), суч. *Magdeborn* під Лейпцигом <аналог.>. Ми виводимо назву *Медобори* з іллір. *Medu-baris, власне 'міжболіття' або 'межиріччя', пор. засвідчене *Metubarbis* (Пліній), назва межиріччя *Сави* й *Драви* у суч. Славонії <аналог.>, від іллір. **bar(b)*-'болото'. Міжрічкове значення нашої назви *Медобори* добре відповідає **вододільному** характеру топонімії всього цього регіону, пор. назви *Розточе*, *Дзял* <остенс.>. Іллірійська етимологія *Медоборів* має виправдання в іллірійському походженні **навколишніх** гідронімів *Джуринь*, *Стрипа*, *Горинь*, *Іква* та ін. <контекст.> [Трубачев 1968].

Контекст іллірійських гідронімів (дані О.Трубачова 1968)

**Іллірійці
та їхні
нащадки**

Пласт фракійських і дакійських гідронімів (за О.Трубачовим)

БАЛТО-ДАКО-ФРАКИЙСКИЕ СВЯЗИ III ТЫС. ДО Н.Э.

(славянский не участвует) [Трубачев 2003].

“Праколыбель” балтов не извечно находилась где-то в районе Верхнего Поднепровья или бассейна Немана [68], и вот почему. Уже довольно давно обратили внимание на связь балтийской ономастической номенклатуры с древней индоевропейской ономастикой Балкан. Эти изоглоссы особенно охватывают восточную – дако-фракийскую часть Балкан, но касаются в ряде случаев и западной – иллирийской части Балканского п-ова. Ср. фрак. Σέρμη – литов. *Sérmās*, названия рек, фрак. Κέρσης – др.-прусск. *Kerse*, названия лиц [69, с. 93, 100]; фрак. Ἐδεσσα, название города, – балт. *Vedosa*, верхнеднепровский гидроним, фрак. Ζάλδαλα – литов. *Želtupė* и др. [70].

Из апеллативной лексики следует упомянуть близость рум. *doină* (автохтонный балканский элемент) – литов. *dainà* ‘песня’ [71]. Особенно важны для ранней датировки малоазиатско-фракийские соответствия балтийским именам, ср. выразительное фрак. Προῦσα, название города в Вифинии – балт. *Prūs-*, этноним [72]. Малоазиатско-фракийско-балтийские соответствия могут быть умножены, причем

за счет таких существенных, как Καῦνος, город в Карию, – литов. Kaūnas¹⁰, Πριήνη, город в Карию, – литов. Prienai, Σινώπη, город на берегу Черного моря, – литов. Saĩpė < *San-ipe, название озера. Затронутые фракийские формы охватывают не только Троаду, Вифонию, но и Карию. Распространение фракийского элемента в западной и северной части Малой Азии относится к весьма раннему времени (вероятно, II тыс. до н.э.), поэтому можно согласиться с мнением относительно времени соответствующих территориальных контактов балтийских и фракийских племен – примерно III тыс. до н.э. [69, с. 100]. Нас не может не заинтересовать указание, что славянский в этих контактах не участвует [69, с. 100].

68. *Milewski T.* Dyferencjacja języków indoeuropejskich // I Międzynarodowy kongres archeologii słowiańskiej. Warszawa, 1965. Wrocław etc., 1968. S. 67–68.

69. *Duridanov I.* Thrakisch-dakische Studien. I. Die thrakisch- und dakisch-baltischen Sprachbeziehungen (= Linguistique balkanique XIII, 2). Sofia, 1969.

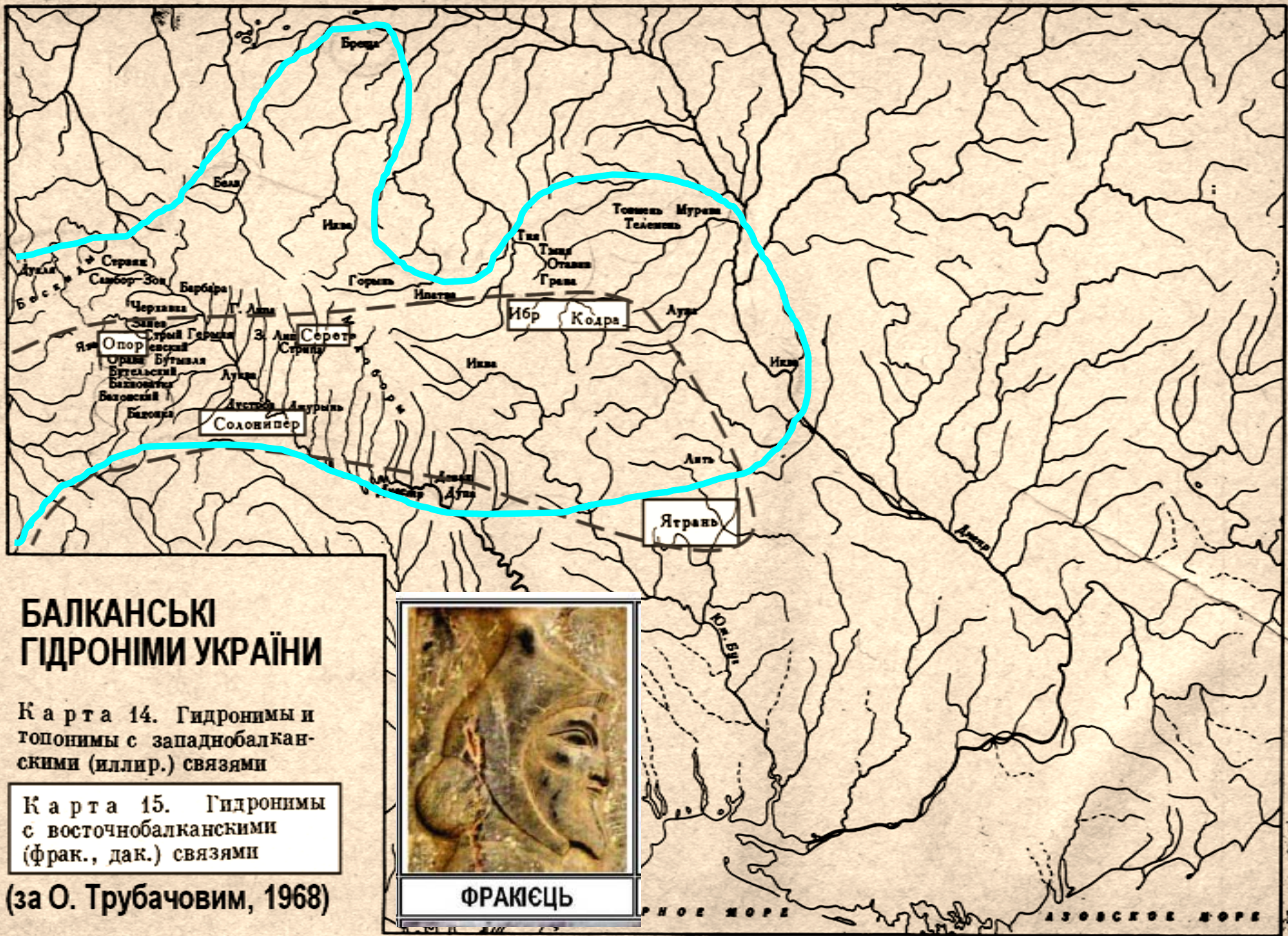
70. *Топоров В.Н.* К фракийско-балтийским языковым параллелям // Балканское языкознание. М., 1973. С. 51, 52.

75. *Трубачев О.Н.* Названия рек Правобережной Украины. М., 1968.

Мовні зв'язки італіків і праслов'ян та одночасні інші контакти балтів і фракійців

([Тищенко 2006] за даними О.Трубачова)

**БАЛКАНСЬКІ
ГІДРОНІМИ УКРАЇНИ**

Карта 14. Гидронимы и топонимы с западнобалканскими (иллир.) связями

Карта 15. Гидронимы с восточнобалканскими (фрак., дак.) связями

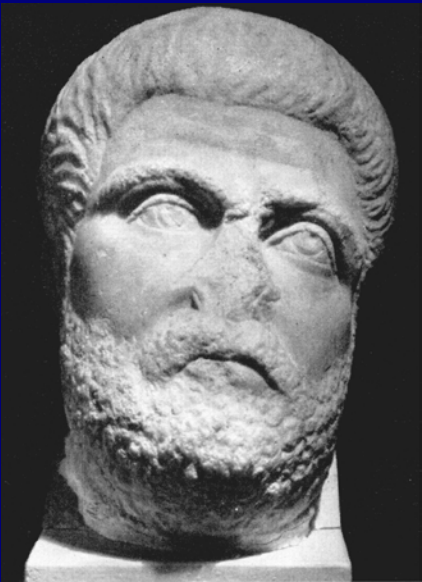
(за О. Трубачовим, 1968)

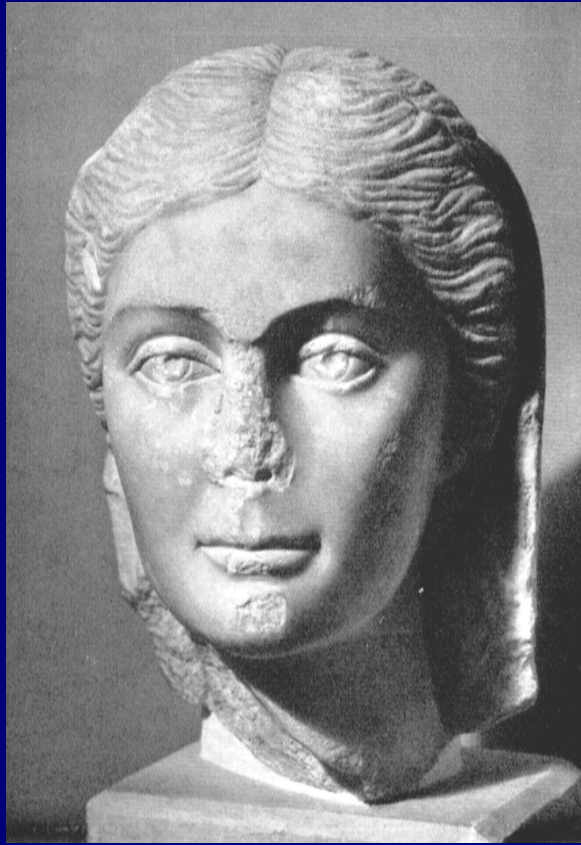
ФРАКІЄЦЬ

ЧОРНЕ МОРЕ АЗОВСЬКЕ МОРЕ

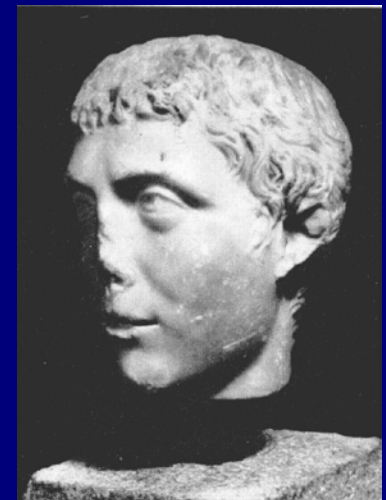
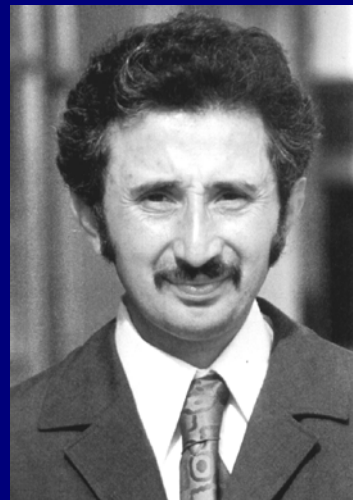

**Фракійці
та їхні
нащадки**

Давньоперс. SKUDRA

Viktors Skudra ir n7 Университета Ояр С

Arthur Skudra. С **Māra Skudras mēneša**

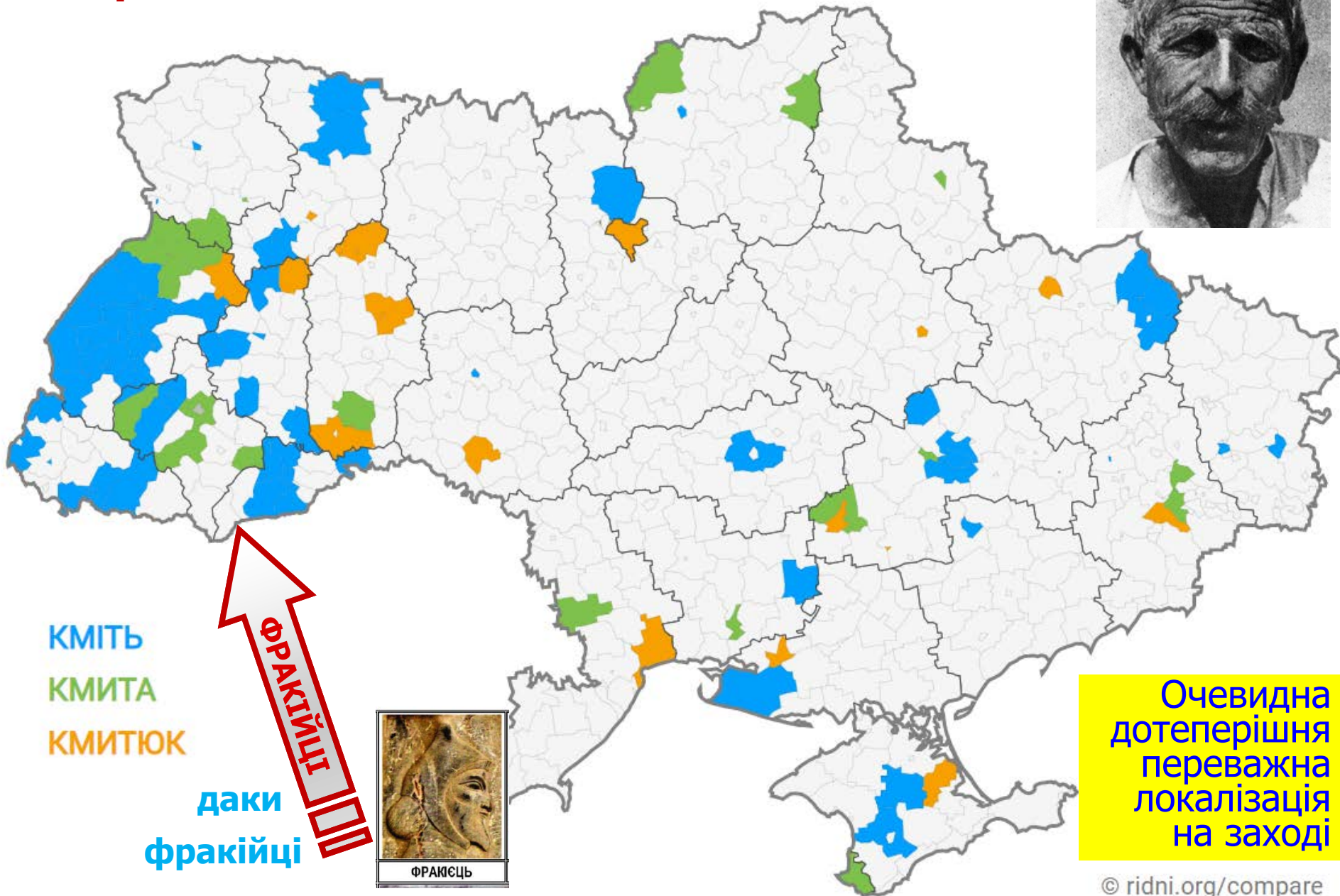
Непокупний А.П. Культурно-історичні обрії «Реєстру
Війська Запорозького 1649 р.».

У кн.: Реєстр Війська Запорозького 1649 р. Трансліте-
рація тексту. Київ: «Наукова думка», 1995. С. 568

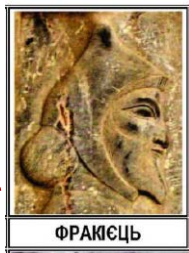
Ім'я — це найстисліший документ, за яким стоїть не лише життя окремої людини, а й шлях її народу в історії людства. Тим-то кожний з нас, маючи своє — за визначенням — власне ім'я, водночас залишається тільки його носієм: воно — хоч і маленький, однак — фрагмент мови і тому разом з нею є найприкметнішою ознакою народу. Мінімальна мовна пам'ятка, яку становить ім'я людини, подібно до всієї мови, ще не є, сказати б, прямою історією народу, а швидше належить до її опосередкованих джерел, котрі ще потребують осмислення перш ніж увійти до науки про минуле. **Це стосується власних імен – прізвищ людей і місць навколо них.**

Прізвища від основи Кміт-

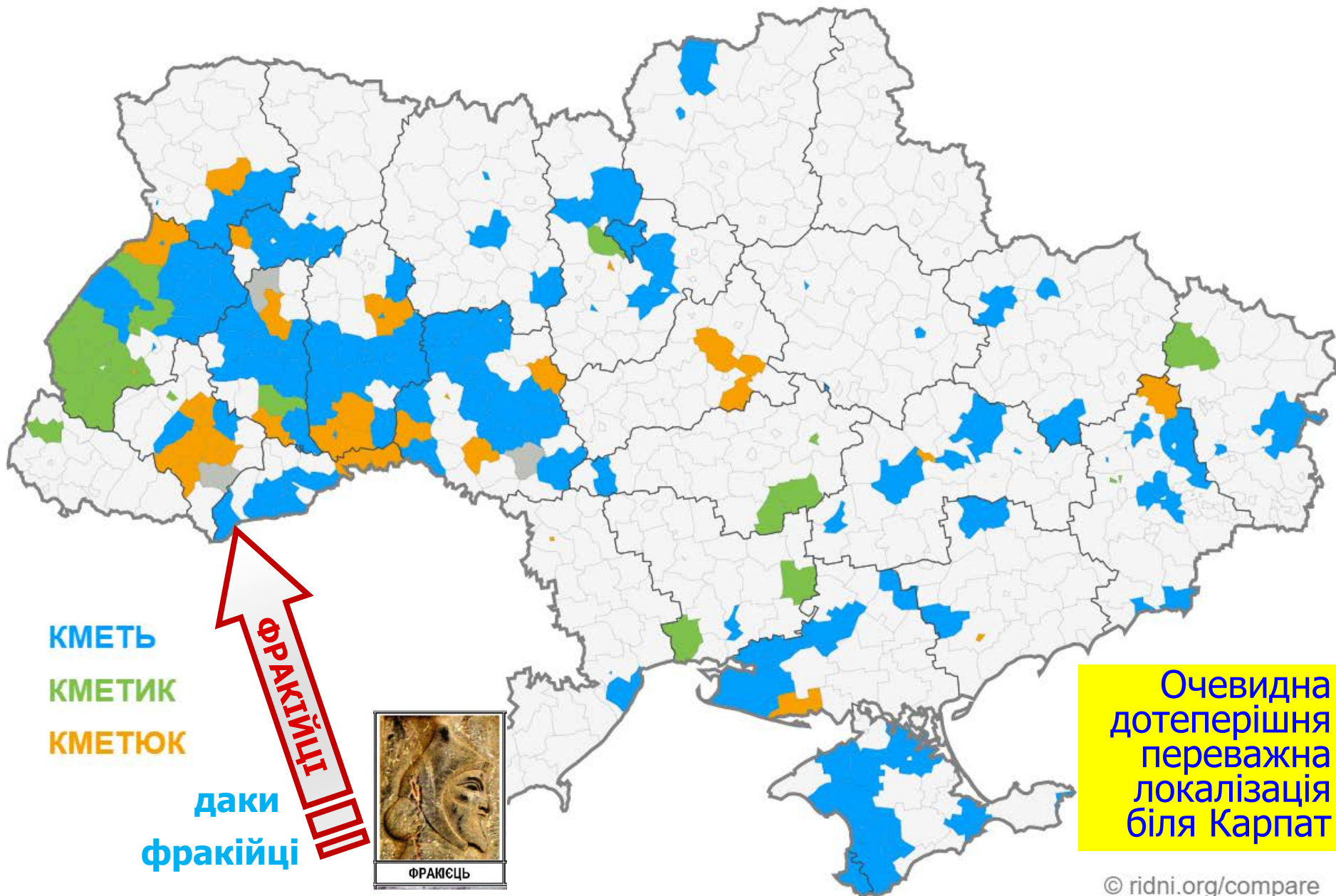
КМІТЬ
КМИТА
КМИТЮК

даки
фракійці

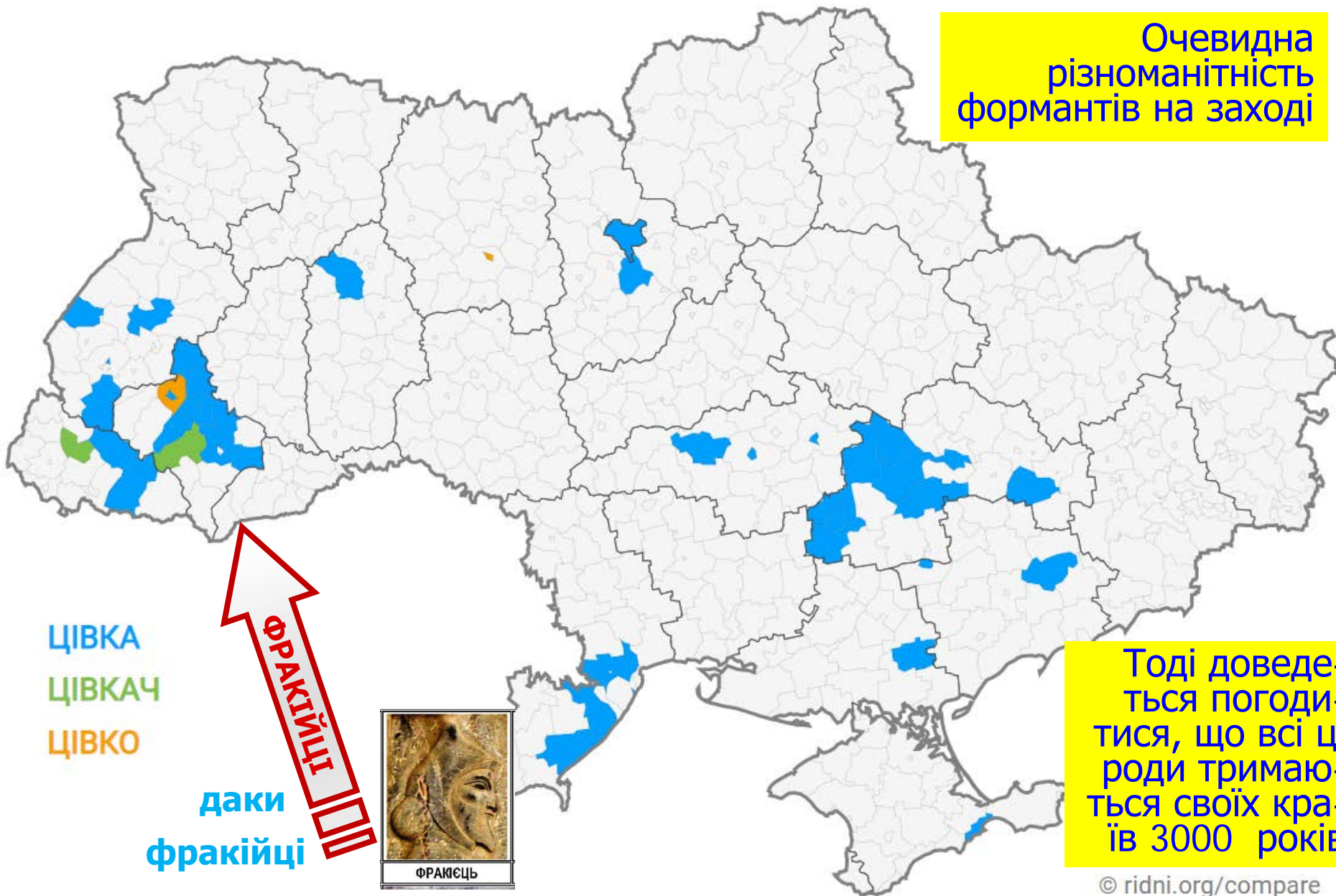
Очевидна
дотеперішня
переважна
локалізація
на заході

Прізвища від основи Кмет-

Прізвища від основи Цівк-

Очевидна
різноманітність
формантів на заході

Тоді доведе-
ться погоди-
тися, що всі ці
роди тримаю-
ться своїх кра-
їв 3000 років

❶ Отже, балканська Y-гаплогрупа I2 (і скандинавська I1), -IV тис., -XI ст., +II, X ст.

- Від балканських I2 предків понад третини українців наша мова успадкувала:
  - ❷ топоніми *Карпати, Бескид, Бахонка, Сірет, Товтри = Медобори, Гериня, Горинь, Стрипа, Іпатва, Бутивля (Трубачов);*
  - ❸ словникові сепаратні запозичення *тяма, цівка, кпити, кебета; цап, чіп, бгати, шутий, муругий, поратися, порпатися (Нерознак);* ❹ ...
  - ❺ схожі прізвища *Кебетя, Кметь, Шутенко, Бортничук;*
  - ❻ міфологеми *гагілки, гаївки;* ❼ артеф. трипільс.к-ри; ґава-голігради культура

2. R1a СТЕПОВИЙ СКЛАДНИК УКРАЇНЦІВ (кадри 25-129)

Y-гаплогрупа R1a; рр. Дунай, Дніпро, Дністер,
Прут, нп Саки, Передеріївка; шаровари,
почвара; [h]; Передерій, Передрій, Шатрава,
Копирсако, Сакович, _Колодко; Вій, Хорс;
археологія: "скіфське золото"

Відповідність Y-гаплогруп стратиграфії української топонімії та словника [Тищенко 2006, 2007, 2009, 2012]

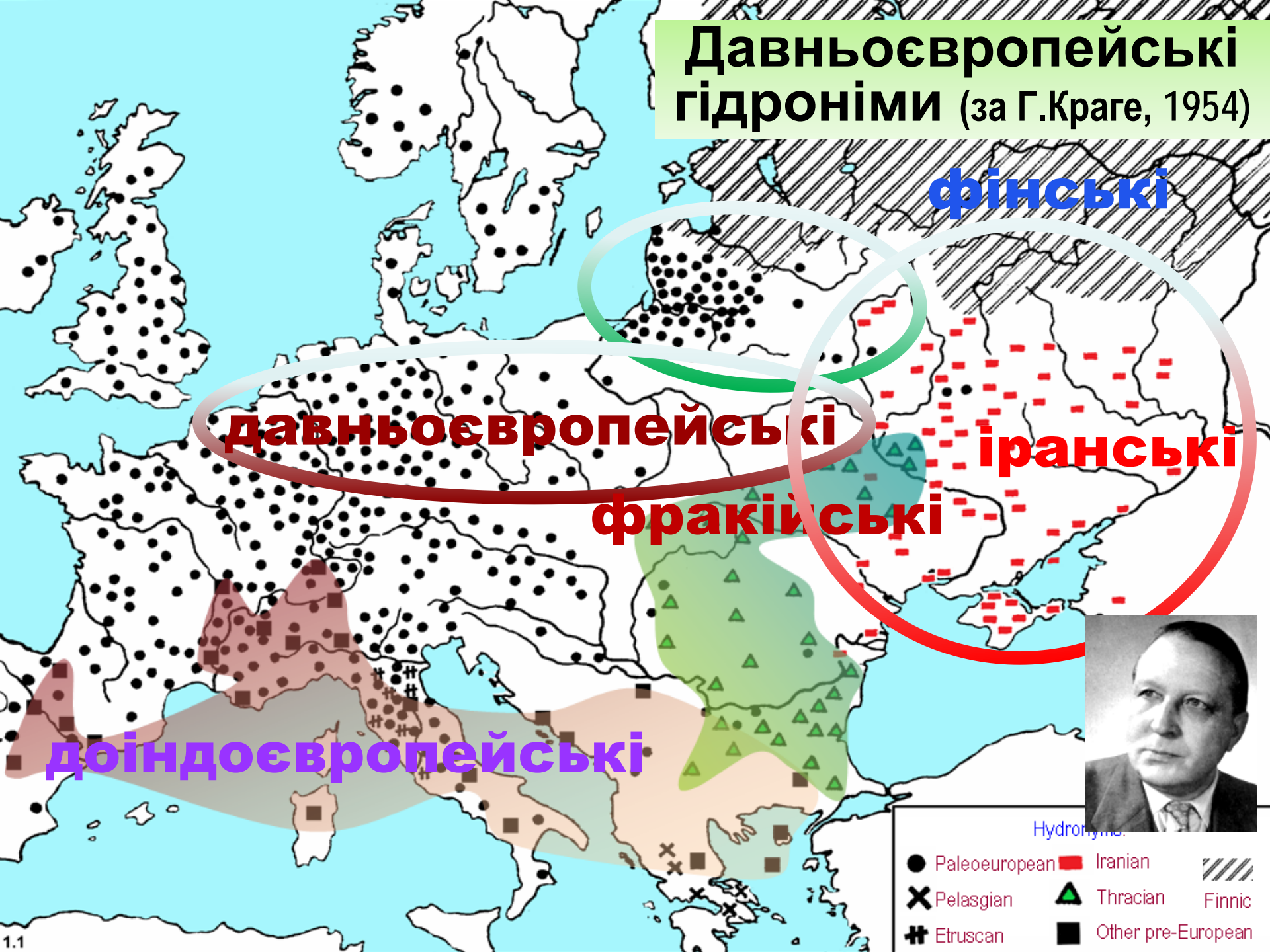
I1 E1b R1a G Q I1 J2 R1b I2	20	840–920 pp.	Скандинавізми	Данченки, Звенигород, Варяж, Случ, Сві- тязь, Тиврів, Сураж, Автуничі, Шибирина	щогла, стяг, кодола+, ночви, [гайстер], стерно, Олег, Ігор, трапити, цяміна	
	19	VIII-XIII ст.	Арабські семітизми	Гайсин, Русава, Воропаїв, Кур'янці, Го- ба, Тараща, Кафа, Солотвин, Хасанівка	майдан, шлях, хабар, мацапура, кубло, мого- рич, ракло, чумаки, [гарамія], значення слова <i>батьки</i>	
	18	VIII-IX ст.	Хозаризми	Козара, Чугуїв, Яготин, Чауси	козарлюга, тархан, рабин, субота, сатана	
	17	VII-XII ст.	Кавкасізми	Псло, Заньки, Лазьки, Ницаха, Ковердина Балка, Одаї	кунтуш, габардин, свинець, сковорода, кувалда, коверзувати, зграбно	
	16	VI-XIII ст.	Монголізми (гунські й пізніші)	Гуньки, Онут, Обарів, Коржі, Таборище, Тамановичі, Ображіївка, Баламутівка, Дорогожичі, р.Хорол, Богатир	корогва, табір, жупан, холява, холошні, пан, каган (потім – чавун, пиріг, курінь, баламут, богатир), мерин	
	15	II-VII ст.	Ґотизми	Танискава, Гутило, Щира, Сквиря, Десна, Рунівщина, Двина, Піскава	полк, князь, хліб, хлів, буква, дошка, серга, піст, щі- рий, потороча, потерча, очуняти, гаразд	
	14	Від 102 р.	Латинізми	Домниця, Трояни, Римів+ (Бурімка), Рими, Колибань, Колядин	цибуля, редька, оцет, глек, коляда, криж, поганий, цята	
	13	Від -V ст.	Еллінізми	Ялта, Алушта, Сибилівщина, Педоси, Яловичі	комора, [колиба], шкопирта	
	12	Від -V ст.	Фінікізми	Пуні+, Мохнач, Кинашеве, Молохів	кадка, мапа, геєнна, [пунечка]?	
	11	Від -I тис.	Кельтизми	Радоробель, Кимир, Нурове, ур. Британ	крівля, смерека, оборіг, корова, кінь, слуга, язик, ліки, бевзь, книга, щит, поневірятися, владица, мотика	
	10	-VII / -IV ст.	Ілліризми	Карпати, Медобори, Бескид, р. Тибр, Іква, Горинь, Бреца	цап, чіп, шутий, муругий, борть, бгати, поратися, порпатися	
	9	Від -I тис.	Праслов'ян- ський шар	Тиманівка, Стир, Сян, Ірпінь, Селище	коса, сніп, пшениця, полотни, цілина, теля, сад, кожух, рукавиці, попотно, посуд, відро, човен	
	R1a I2 G N J1 J2	8	Від -I тис.	Іранізми	Дніпро, Дністер, Прут, Горґани, Артополот, Стахорщина, Райки, Самара, Саки, Диканька, Гельмязів, Чемерівці, Артек	Бог, рай, дбати, тривати, жвавий, збіжжя, потвора, [хупавий], гігнути, шупити, заради, кат, темрява, [кацап], хата, гмиря, драби
		7	-XI / -VII ст.	Фракізми	Товтри, Сірет(?) Іутиця, Альта	шівка, тьяма, кпйти, кебета, [гагіпки]
6		Від -II тис.	Кавк. пелагізми	Тушебин, Банілів, Веремія	зубр, осокир, вино, олія, морока, меч, шарпати	
5		Від -II тис.	Фінізми	р. Сож, Яха, Рандава, Любча, Либідь	дуб, сом, щука, щупак, шур, кволий, кульгати, кандиба	
4		Від -II тис.	Балтизми	Желянь, Івот	сват, перст, ярчук, тесло, кий, вапно	
3		Від -III тис.	Італізми (ц.-європ.)	Ромен, Ромни, Солучка	молот, горн, лівий, мана, говіти, господь	
2		Від -III тис.	Аккадизми	Дубшари, Шаргород, Сапонівка, Шипіт, Щурі, Молохів, Шубранець	[шубравці]	
1	Від -III тис.	Еламізми	Потутори, Тетильківці, Шешори, Умань, Хохітва, Хухра, Хохонів, Кизими	нишком, попо(ждати), хохол, кугут		

Чому топоніми можуть сягати давніх часів

Ще Ізм. І. Срезневський пояснював причину масового збереження місцевих літописних назв: "вони могли утриматися лише постійним знанням позначених ними місцевостей, відомих постійно близьким до них мешканцям". П. Клепатський довів це у книзі 1912 р. про литовську історію Київщини. Репресований за це згодом історик додає: "У середній Наддніпрянщині збереглося чимало міст зі старими літописними назвами, отже, СПАДКОВО ЗБЕРЕГЛОСЯ і ЇХНЄ НАСЕЛЕННЯ"

[Клепатський, 449]. Це поготів слушно для прадавніх назв, так і не згаданих у літописі. Причину відсутності таких назв у хроніках розкрив Б. Бахрах: у поаланський час, пише він, "численні поселення з назвами, ...пояснюваними аланською присутністю чи впливом, не відігравали жодної ролі і тому не згадані у джерелах середньовіччя" [Бахрах, 155]. Тим не менше, ці назви до нас дійшли. Виходить, для збереження традиції досить, щоб вона "не відігравала помітної ролі" – і нишком тривала собі далі. Продовження традиції передбачає дещо більше: її треба за щось цінувати, а тому осмислено і свідомо культивувати як свою спортивну форму.

Давньоєвропейські гідроніми (за Г.Краге, 1954)

фінські

давноєвропейські

іранські

фракійські

доіндоєвропейські

- Hydronyms.
- Paleo-European
  - ✕ Pelasgian
  - # Etruscan
  - Iranian
  - ▲ Thracian
  - Other pre-European
  - ▨ Finnic

**Окремі риси
праслов'янської
мови мають
різний вік.**

**Три інгредієнти "ви-
хідного" словника
(за В.Мартиновим)**

Давніший балтійський інгредієнт -XVст. (литовська)	Новіший італійський інгредієнт -XIIст. XII ст. до н.е. (латинь)
SVATŲ сват чужий svetys VODITI водити vēsti BERNŲ [брем'я] bėrnas	GOSTŲ гість hostis SNUBITI пошлюбити nūbo DĚTŲ дитя fētus
ZEMJA земля žeme дпрус.semme GŲRDLO горло жерти gėrti PŲRSTŲ перст pirštas	TŲLO тіло Tellum GŲLTŲ глотка ковток glūtus PALŲCŲ палець pollex
DESNŲ десний dėšinas KRIVŲ кривий kreīvas MEZŲ пор.мізинець, малий māžas [мізойник] "гном", [мізюк] "соска" KŲTŲ кут береги дпрус.pokūnst	PRAVŲ правий prāvus LĚVŲ лівий laevus MALŲ малий поганій,мізерний malus ŲGŲLŲ [вугол] angulus
TESLA тесло лтс. tešlis KŲJŲ кий kūjis SOXA соха šakà ZŲDŲ (зідь,ліпний посуд) ліпити žiėsti MŲKA мука м'яти minkyti SMOLA смола smelà	SEKYRA сокира secūris MOLTŲ молот malleus VIDLA вила fibūla GŲRNŲ горн furnus BORŠŲNO борошно farīna PŲKŲLŲ пекло picūla
ĆULA [чушка] kiaulė BŲRNA (губа, писок) bernà GOVĚDO [гов'ядо] лтс. gūovs JARŲ ярчук jėras GŲRDLICA горлиця gurklŲs GŲNATŲ гнати ginti	SVINJA свиня sūs, suini RYDLO рило rōstrum BYK бик ітс. bōk.os AGNŲ ягня agnus GOLŲVŲ голуб columbus PASTI пасти pāsco
MĚSEĆŲ місяць mėnesis лтс. mensis JEZERO озеро ěžeras LUŲA калюжа liūgas JARA яр, весна зелень jore	LUNA луна ітс.louksnā LOKY ставок lacus BOLTO болото бруд blatea LĚTO літо рясний laetus

Балтійський та італійський інгредієнти праслов'янської лексики (за В.Мартіновим)

Іранський інгредієнт праслов'ян- ської лексики (за В.Мартіновим)

** МОЖЛ. ЄГИПТИЗМ

Італійський та балтійський
-XVст. інгредієнти -XIIст.

Скіфський іранський інгредієнт
-VIст. – VI ст. до н.е.

1. *DIVЬ лит., лтс. **dievas** бог
BĚSЬ біс ** лит. **baidas** страховидло
SLAVA слава лит. **šlòvė**
MODRЬ [мод- лит. **mādaras** бруд
рий, модрина]

BOGЬ бог ір. **baṇa**
DIVЬ див дір. **dāeva** злий дух
XVALA хвала дір. **hvarenah**
SINЬ синій дір. **axšaena**, ос.
aexsīn пуш. **sīn**

2. *VIRЬ [вир] лит. **vyras** (плата за людину)
ONЬ він лит. **anàs**
KOSA коса лит. **kasà; kasýti**
(волосся) **чесати**

MOŽЬ муж ір. **manuš-**
OVЬ (той)
VOLCЬ волос дір. **ava** той
сперс. **vars**

3. BЪRTVITI лит. **būrti** чаклувати
буркотіти
BL'USTI (дотримуватися)
DĚL'А для лит. **dėl**
DO / PRI лит. **priē** до, при

GATATI гадати дір. **gāṭa** гімн
PATRITI бачити дір. **paṭrai**
RADI заради дперс. **rādiy**
KЬ (до), [к] ір. **-k**, согд. **kw**

4. SEKYRA сокира / лтс. **teslis**
TESLA тесло
лат. **secūris**
OGNЬ вогонь лит. **ugnīs**
VARA болото, озеро лит. **ùpė** річка
>варьть>варьпованю

TOPORЬ топір дперс. **parata**, ос.
faeraet
(V)ATRA ватра
OPOKA (во- ір. **ātar**
дойма) ір. **āp+aka** вода

5. BUR'А > обури- лит. **biūra** него-
тися да, бурхливий
BЪRZЬ [борзий] лит. **burzdūs**
QŽЬ вуж лит. **angis** змія

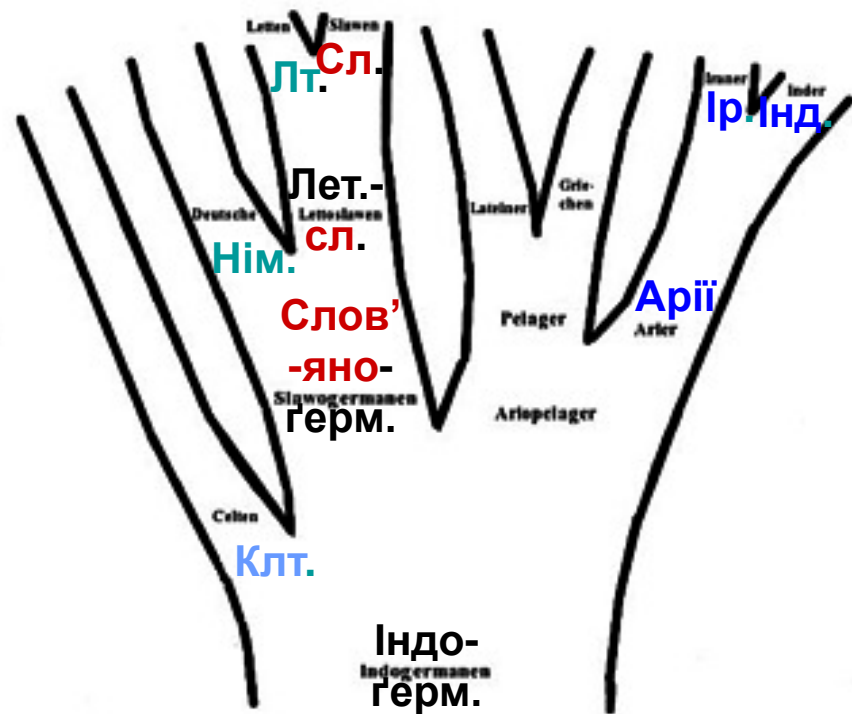
DЪZDZЬ дощ ір. ***duš+diu** недо-
бре небо
ХЪRTЬ хорт ір. ***hṛta** швидкий
(J)AŠČERЬ перс. **aždar**
ящір > ящірка дір. **aži.tar**

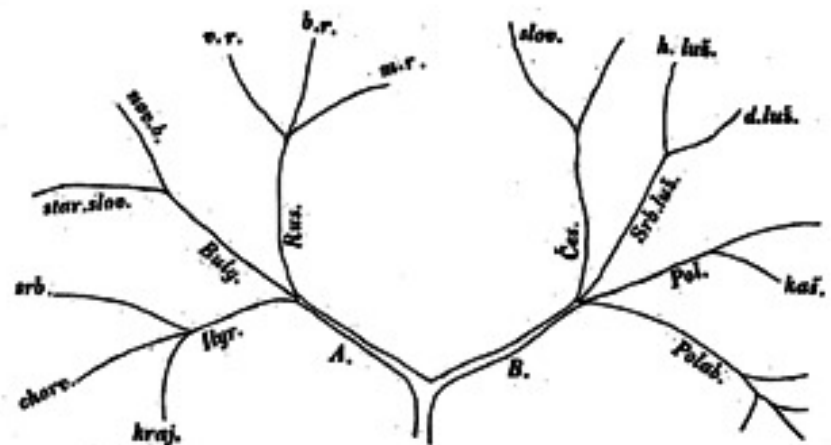
“Дерева”
А.Шлейхера

A) August Schleicher, 1853 [21]

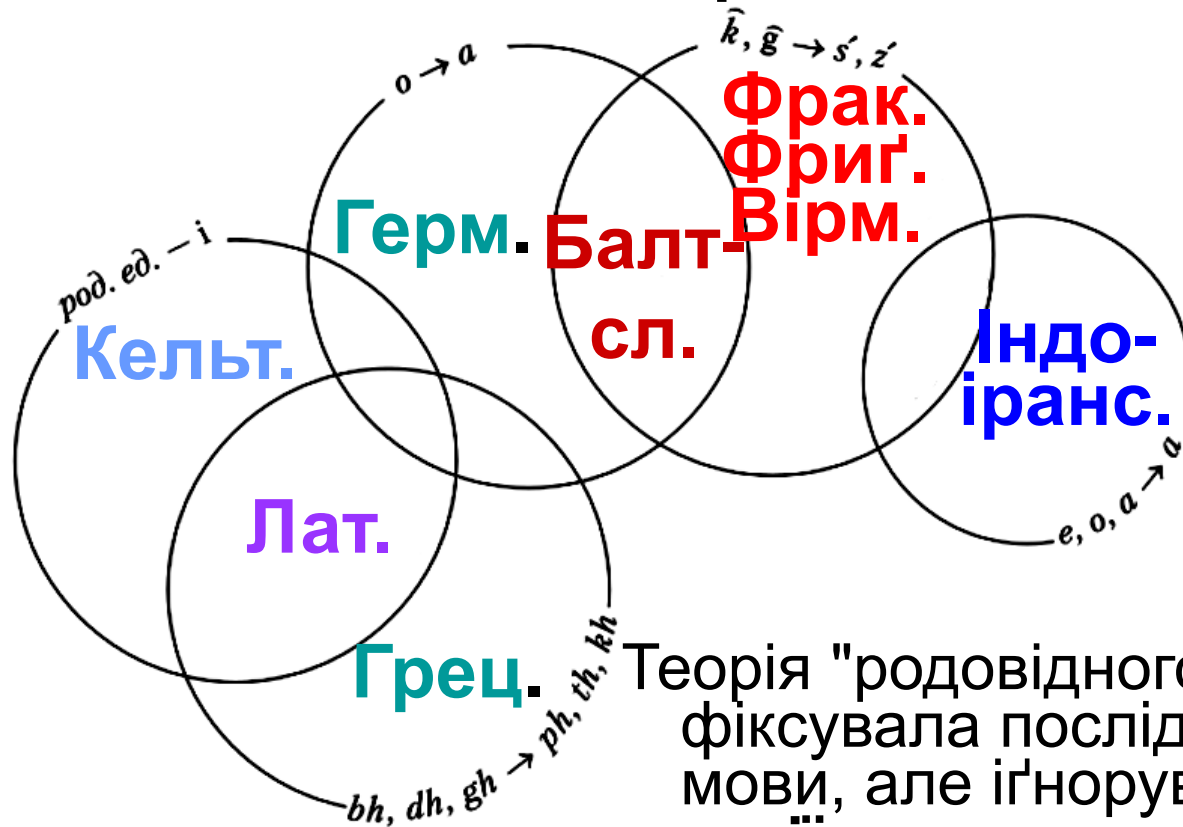
B) August Schleicher 1853 [22]

C) František Ladislav Čelakovský 1853 [24]

Хвильова теорія Й.Шмідта

J. Schmidt

Теорія "родовідного дерева" А. Шлейхера фіксувала послідовність етапів розпаду мови, але ігнорувала проблему **локалізації прамови та її подальших перетворень**, а також усі складніші випадки різнобічних мовних зв'язків.

Полемічно загострена проти неї хвильова теорія **Й. Шмідта** (1871) була чи не першою спробою пояснити просторовим фактором мовні особливості, зокрема й ті, що здавалися винятками.

Іранські гідроніми серед (= «у контексті») скіфських археологічних знахідок (унаочнені висновки Н.Членової та В.Абаєва)

- “Знову ж, ці відновлені у книзі розділи історії України не є чимось докорінно новим – це швидше звукова стрічка до «німого кіно» археологічної картини давньої історії України”

(Акад. НАНУ Г. Півторак; з передмови до книги К.Тищенко «Долітописна мовна історія українців», 2016 р.)

Три перські сатрапії у Скіфії

(за скельними написами Ахаменідів і Геродотом)

Сатр. 24
Скіфи
парадрія

Сатр. 15.
Скіфи
тіграхауда

Сатр. 14.
Скіфи
хаумаварга

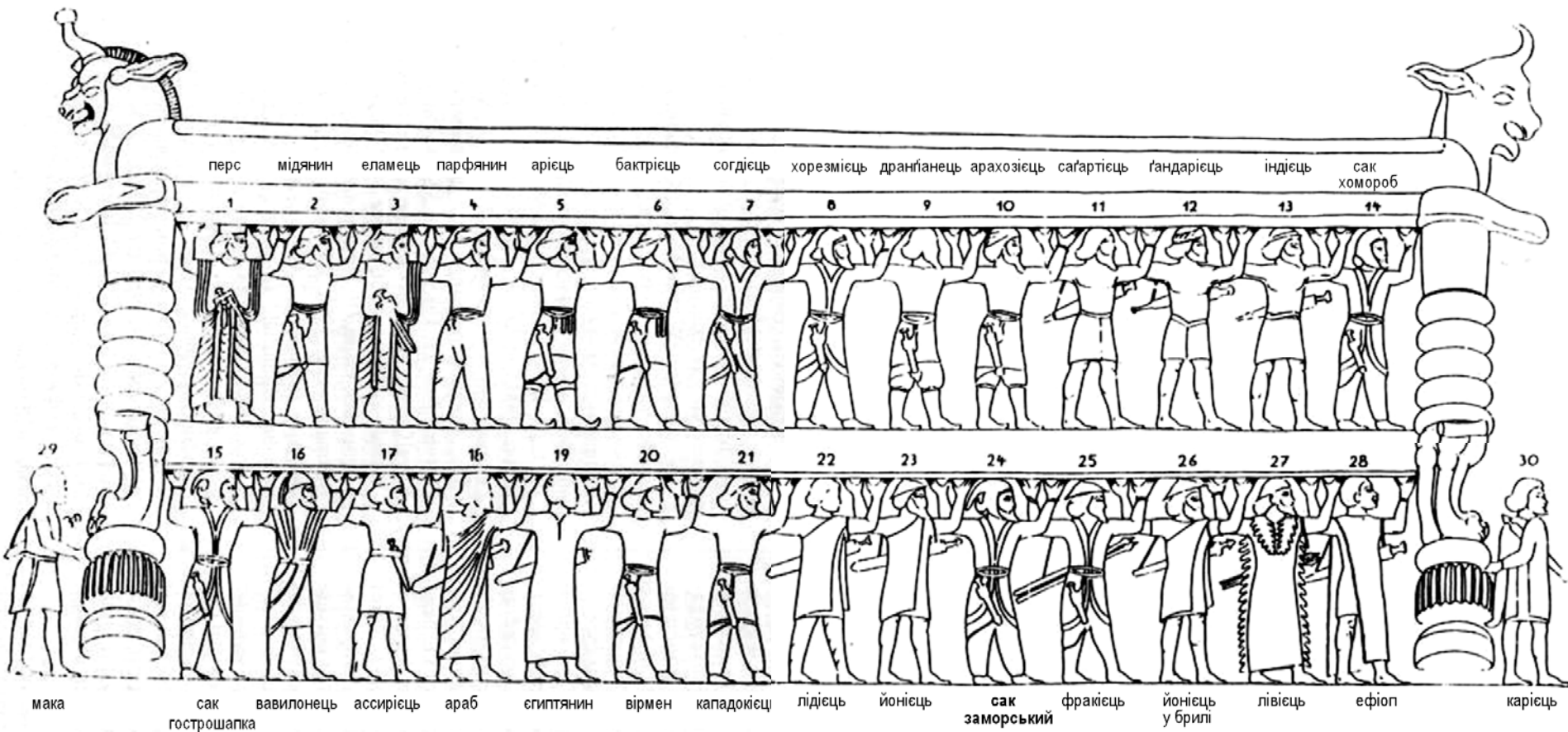

ІРАН
Bahastan
 фарсі

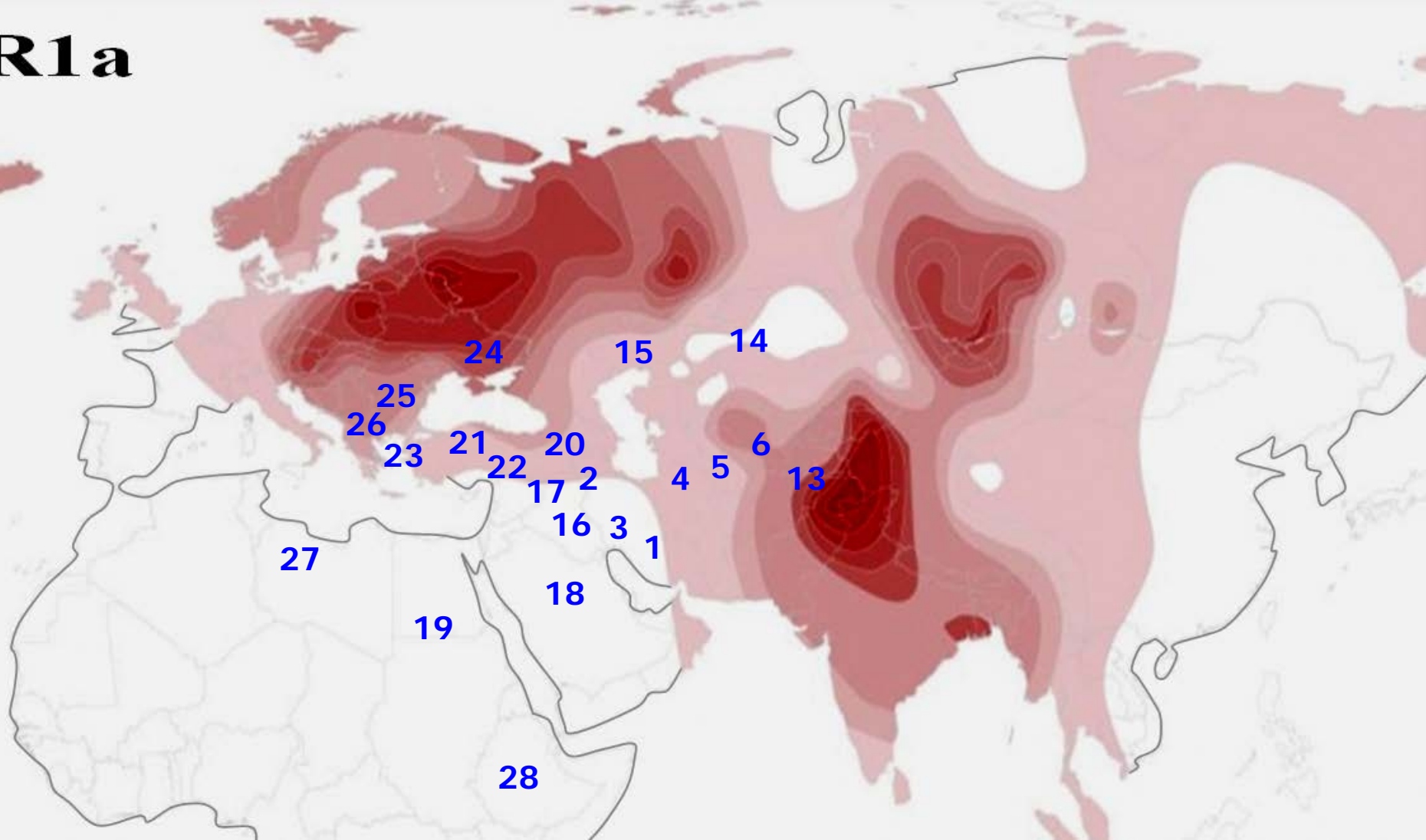
- Поширення зрубних і андронівських пам'яток та давньоіранської гідронімії у Північній Євразії (за Н. Членовою, 1984)
- ▲ – ранньозрубні пам'ятки
  - ▼ – пізньозрубні пам'ятки
  - – андронівсько-алакульські пам'ятки
  - – черкакульські пам'ятки
  - +
  - – давньоіранські гідроніми
  - – гідроніми Руд, Руда

Пріоритет. міждисциплінарна кореляція археології скіфів та їхньої гідронімії (за Н.Членовою і В.Абаєвим)

Народи Персії Ахаменідів

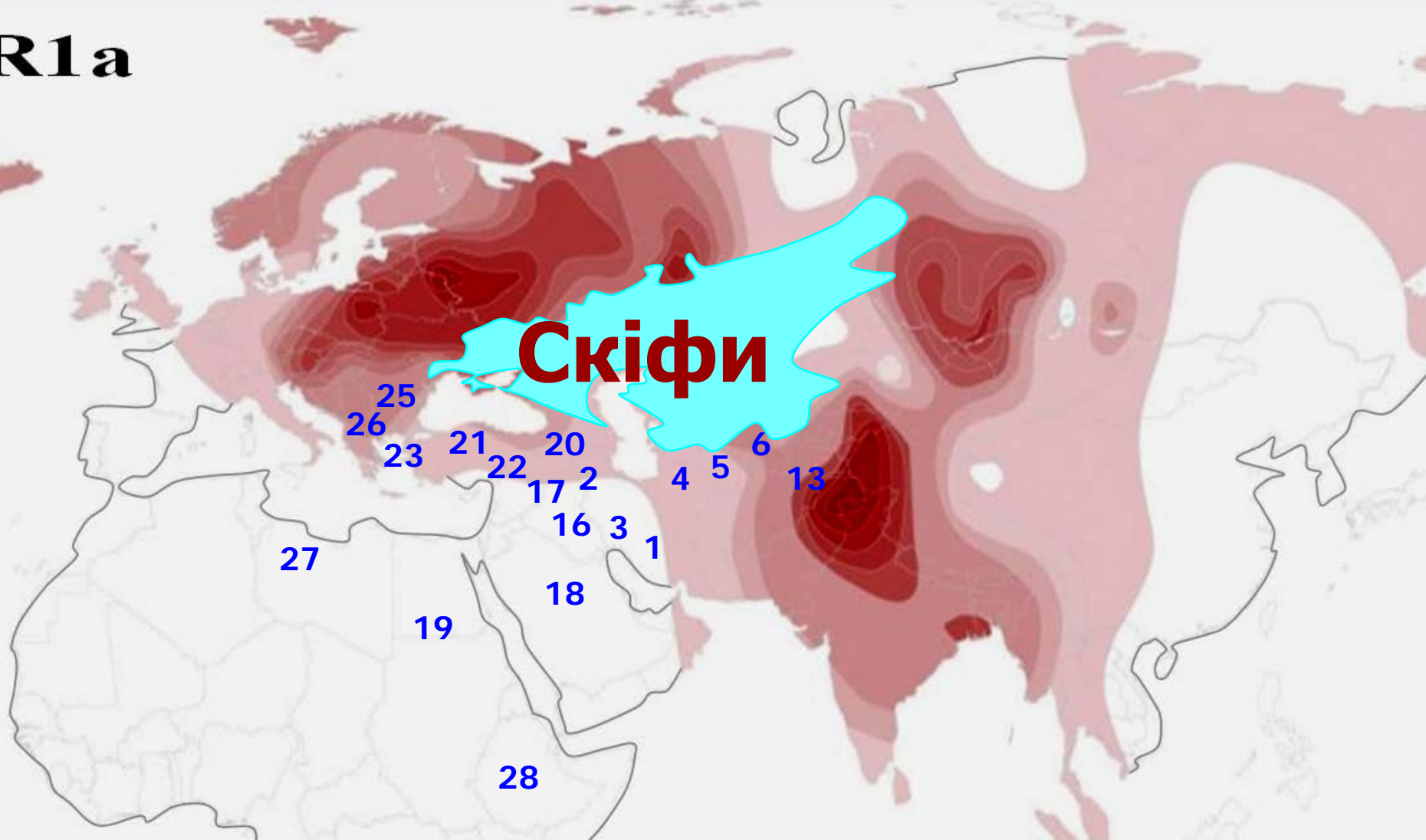

R1a

Співвідношення ареалів скіфських культур та Y-гаплогрупи R1a (дигресія: аналогія з відкриттям Д. Менделєєва)

R1a

Співвідношення ареалів скіфських культур та Y-гаплогрупи R1a (дигресія: аналогія з відкриттям Д. Менделєєва)

TRIVATI

PATRITI
[ŠETRITI, TUŠITI]
DBATI < TBATI
TRVATI, TRATI
RAROH, RARAŠEK
POTVORA; KAT
HPAN > PÁN

BACZYĆ, BACZNY
PATREĆ, [SZATRAC]
DBAĆ, NIEDBAŁY, TRWAĆ
TRWAŁY, OTUCHA, [TUSZYĆ]
ŻYWAŹY, ŻYWAŹOŚĆ,
RAROG, POCZWARA, POTWÓR
POTWARZ, PAN, PANOWAĆ
KAT, KATUSZE

БАЧЫЦЬ, БАЧНЫ
ДЕАЦЬ, ДБАЙНЫ
ТРываць, ТРывалы
ЖВАВЫ, ЖВАВАСЦЬ
ПАЧВАРА, [ПАТВОРА]
ПАН, АПАНАВАЦЬ
КАТ, КАТАВАЦЬ

115

PATRIT, ŠETRIT
[PATRIT, [BACITI SE]
DBAT, TRVAT
RAROH, POTVORA
PAN, KAT

127

БАЧИТИ, ОБАЧНИЙ
ДБАТИ, ДБАЙЛИВИЙ
ТРИВАТИ, ТРИВКИЙ
ЖВАВИЙ, ПОЖВАВИТИСЯ
РАРИГ, РАРОЖИЙ
ПОЧВАРА, ПОТВОРА
ПАН, ПАНУВАТИ
КАТ, КАТУВАТИ

182

**Спільні словникові іранізми
центральнослов'янських мов**
[Тищенко 2006, 120; основа атлас ОЛА]

DBAĆ,
TRACĆ,
ŻWAWY
KAT,
PAN

Польська

Білоруська

Лужицькі

PATRITI
[ŠETRITI, TUŠITI]
DBÁTI < TBÁTI
TRVATI, TRÁTI

RAROH, RARAŠEK
POTVORA; KAT
HPAN > PÁN

Чеська

Словацька

PATRIŤ, ŠETRIŤ
PATRIŤ, [BÁČITI SE]
DBAŤ, TRVAŤ
RÁROH, POTVORA
PAN, KAT

BACZYĆ, BACZNY
PATREĆ, [SZATRAĆ]
DBAĆ, NIEDBAŁY, TRWAĆ
TRWAŁY, OTUCHA, [TUSZYĆ]
ŻWAWY, ŻAWOŚĆ,
RARÓG, POCZWARA, POTWÓR
POTWARZ, PAN, PANOWAĆ
KAT, KATUSZE

127

БАЧЫЦЬ, БАЧНЫ
ДБАЦЬ, ДБАЙНЫ
ТРЫВАЦЬ, ТРЫВАЛЫ
ЖВАВЫ, ЖВАВАСЦЬ
ПАЧВАРА, [ПАТВОРА]
ПАН, АПАНАВАЦЬ
КАТ, КАТАВАЦЬ

115

ШАТИРИТИ,
БАЧИТИ, ОБАЧНИЙ
ДБАТИ, ДБАЙЛИВИЙ
ТРИВАТИ, ТРИВКИЙ
ЖВАВИЙ, ПОЖВАВИТИСЯ

РАРИГ, РАРОЖИЙ
ПОЧВАРА, ПОТВОРА
ПАН, ПАНУВАТИ
КАТ, КАТУВАТИ

182

Українська

Спільні словникові іранізми
центральнослов'янських мов
[Тищенко 2006, 120; основа атлас ОЛА]

- **СЛОВА** – НАЙНАДІЙНІШІ **СВІДКИ ІСТОРІЇ МОВИ.**
- **В НИХ НАСТІЛЬКИ ОЧЕВИДНО Й МІЦНО ЗАКАРБОВАНІ КУЛЬТУРНІ Й ІСТОРИЧНІ ФАКТИ, ЩО ЇХ НЕ МОЖНА СПРОСТУВАТИ...**
- **ЗАВДЯКИ СВОЇЙ БОЖЕСТВЕННІЙ (ТОНКІЙ) ПРИРОДІ І ЗВ'ЯЗКУ З СУСПІЛЬСТВОМ У МОВНОМУ СУДІ СЛОВА ВИСТУПАЮТЬ СМІЛИВИМИ ТА ОБ'ЄКТИВНИМИ**

СВІДКАМИ.

- *Рамананд Тіварі, сучасний індійський мовознавець*

Українське “г” – скіфо-сарматська спадщина

- “Фонема **у** / **ћ** у слов'янській є внеском скіфо-сарматської мови, якій одвічно була властива ця фонема”

[Абаєв 1965, 51].

- Зі скіфо-сарматським субстратом слід рахуватися не тільки в Україні..., а й у Словаччині, Чехії та Верхній Лужичині

[Стрижак 1988, 120].

В.Абаєв

О.Стрижак

[h] – скіфська спадщина **центрально-слов'янських мов** (ЦСМ, після 1 ст. до н.е.)

Поняття і карта **ЦСМ**

- "**Центральнослов'янський**" перехід $g > \gamma$ та південно-слов'янський перехід $dl, tl > l$, можливо, сталися водночас. Деякі словенські діалекти, які змінили g в h та зберегли групи tl, dl , можливо, в період дії цих двох звукових законів стояли ближче до **центральнослов'янської**, ніж до південнослов'янської [Трубецкой 1987 : 147].
- Л-ра: Абаєв (1965), Шустер-Шевць (1982), Тищенко (Будапешт 1997).
- Верхньолужицька назва України Wukrajina – взагалі 'зарубіжжя' (!). Це відображує **значну роль в українському етногенезі степових складників, інтегрованих ЛИШЕ мовою...**
- Український етнічний парадокс не унікальний: такі самі осетини (лише 2% їх є носіями вихідного іранського діалекту), або мадяри (їхня формула Y-гаплогруп – близька до всіх навколишніх слов'ян)

Мадяри і осетини генетично близькі до своїх сусідів, відповідно, слов'ян і кавказців. Мовно це зовсім інші народи. Мова в них поширилася за механізмом панування еліт.

У осетин степова Y-группа R1a – лише 2%! R1b 45% (галати!) J 30% ! (Дворіччя)

Осетинський і мадярський парадокси

- **Якихось особливих** (10.9.22)

**слов'янських генів, –
як і германських, романських
чи балтійських, – не виявлено.**

**Генетичний склад названих народів –
це пізніша суміш складових, тобто
перелічених **10 давніших Y-гаплогруп****

(балканської I2, каспійської R1a;

*атлантичної R1b, ботнічної N, скандинавської I1, сибірської Q;
кавказької G, месопотамської J, сахарської E, еритрейської T).*

**Ці складники відрізняються
лише за пропорцією**

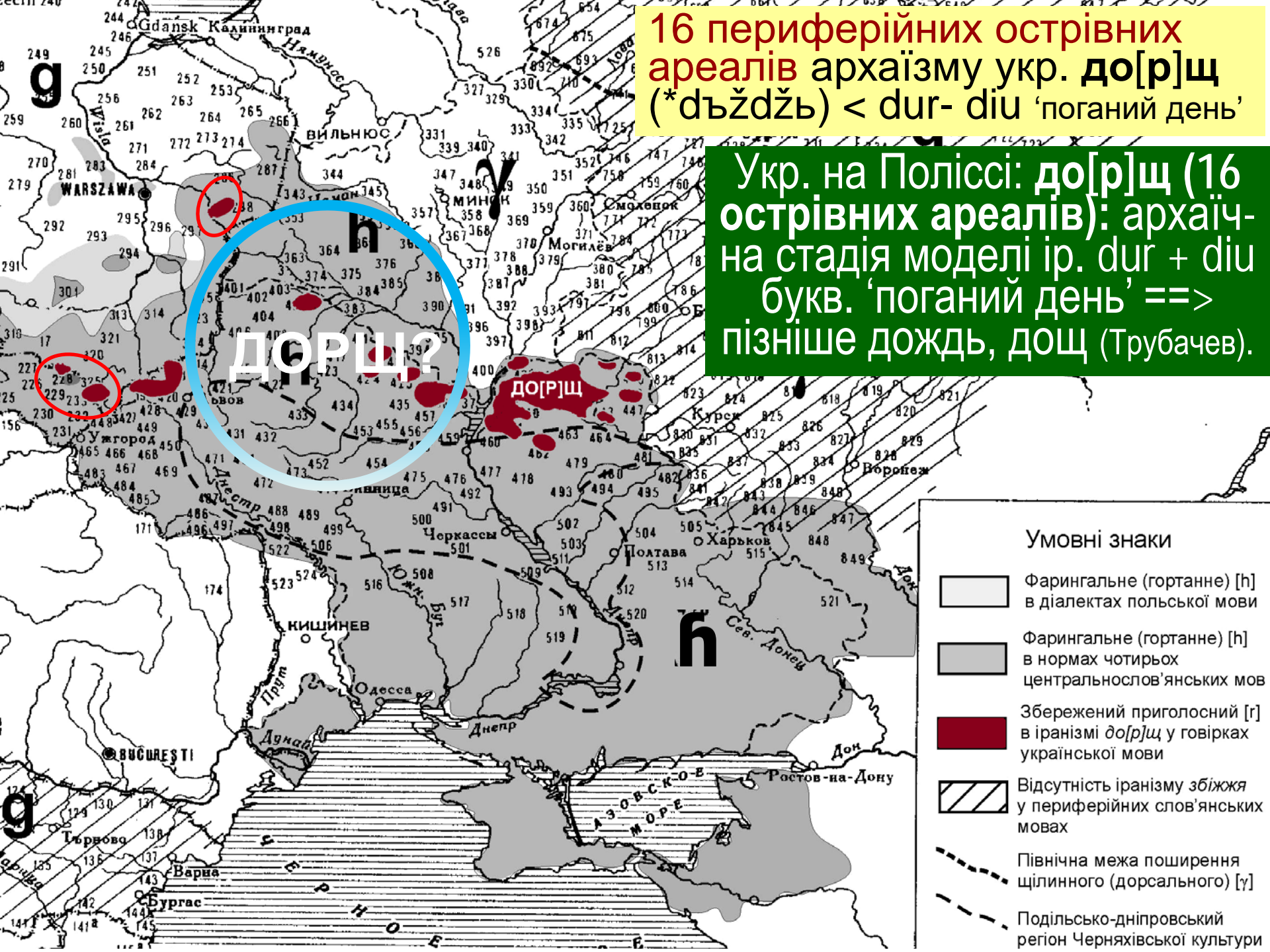
<u>Region</u>	%h	<u>R1a</u>	<u>I2</u>	<u>R1b</u>	<u>E+T</u>	<u>J+G</u>	<u>I1</u>	<u>N</u>	<u>Q</u>	<u>Sample size</u>
<u>Russia</u>	85	46	10.5	6	4	4	5	23	1.5	★★★★★
<u>Poland</u>	87	55	10	16	5.5	5.5	6	1	1	★★★★★
<u>Slovenia</u>	81	34.5	24	23.5	3	5.5	9.5	0	0	★★★★☆
<u>Czech Rep.</u>	80	34	13	22	7	11	11	0.5	1.5	★★★★☆
<u>Croatia</u>	88	29	43	8	7.5	4.5	8	0	0	★★★★☆
<u>Hungary</u>	79	32.5	17,5	17	10.5	12	8	1	1	★★★★☆
<u>Bulgaria</u>	79	18	21	18	17	21	3	0	1	★★★★☆
<u>Slovakia</u>	86	42	11	23	10	5	6	0.5	2.5	★★★★☆
<u>Belarus</u>	89	49	19	10	10.5	1.5	3	5	1	★★★★☆
<u>Ukraine</u>	84	43	22	4	9	9.5	3	5	4	★★★★☆
<u>Serbia</u>	83	15	35	7	23.5	8.5	6.5	2	1	★★★★☆
<u>Bosnia-Herzegovina</u>	93	13.5	50,5	4	17	9	2.5	0	0	★★★★☆
<u>Macedonia</u>	76	13.5	18	13.5	27	16	10	0	0	★★★★☆
<u>Region</u>		<u>R1a</u>	<u>I2</u>	<u>R1b</u>	<u>E+T</u>	<u>J+G</u>	<u>I1</u>	<u>N</u>	<u>Q</u>	<u>Sample size</u>

16 периферійних острівних ареалів архаїзму укр. до[р]щ (*dъždъ) < dur- diu 'поганий день'

Укр. на Поліссі: до[р]щ (16 острівних ареалів): архаїчна стадія моделі ір. dur + diu букв. 'поганий день' ==> пізніше дождь, дощ (Трубачев).

дорщ?

- Умовні знаки
- Фарингальне (гортанне) [h] в діалектах польської мови
  - Фарингальне (гортанне) [h] в нормах чотирьох центральнослов'янських мов
  - Збережений приголосний [r] в іранізмі до[р]щ у говірках української мови
  - Відсутність іранізму збіжжя у периферійних слов'янських мовах
  - Північна межа поширення щільного (дорсального) [y]
  - Подільсько-дніпровський регіон Черняхівської культури

Авестизм ХАТА

Укр. на Поділлі:
[ХАТА, ХАТКИ]
'могила, цвинтар'
(Трубачев).
Пор. у Авесті:
kata 'місце
тимчасового
збереження тіл'
(Бартоломе,
XIX ст.)

Ірано-слов'янські топонімічні дублети (за О.Стижаком, 1963, О.Трубачовим 1968)

О.Н.Трубачев. Названия рек Правобережной Украины. – М., 1968.

Карта 13. Иранская гидронимия

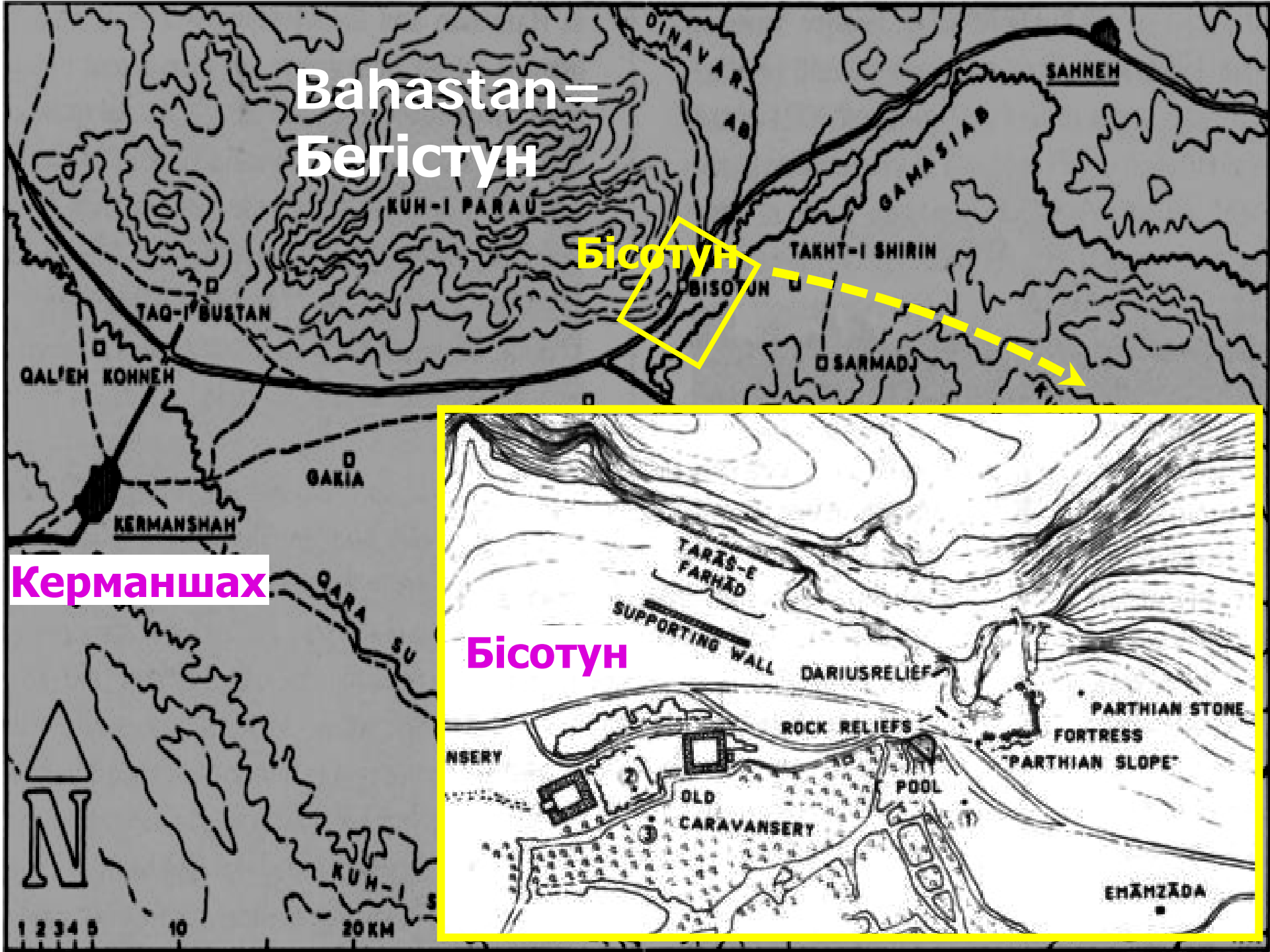
Історична тяглість локальних груп населення України

**Ваhастан =
Бегістун**

Бісотун

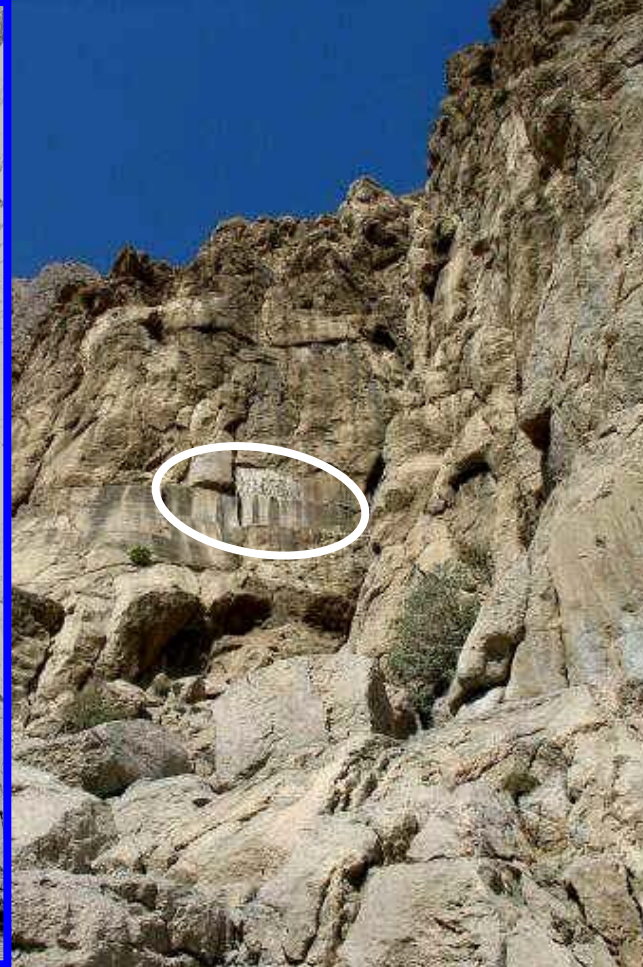
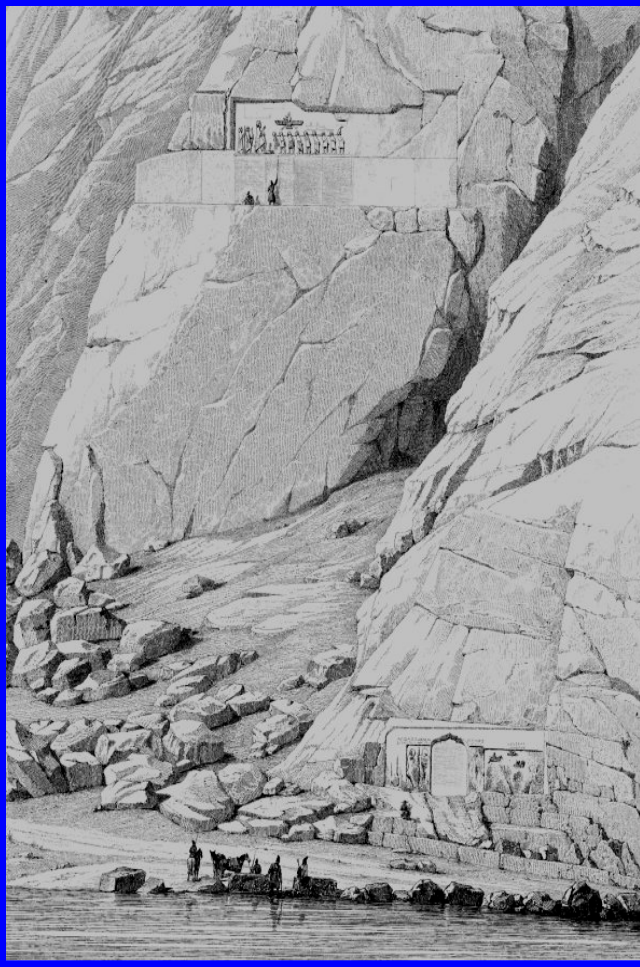
Керманшах

Бісотун

Bahastan (Кух-е Парай)

Розміщення напису Дарія на Бегістунській скелі

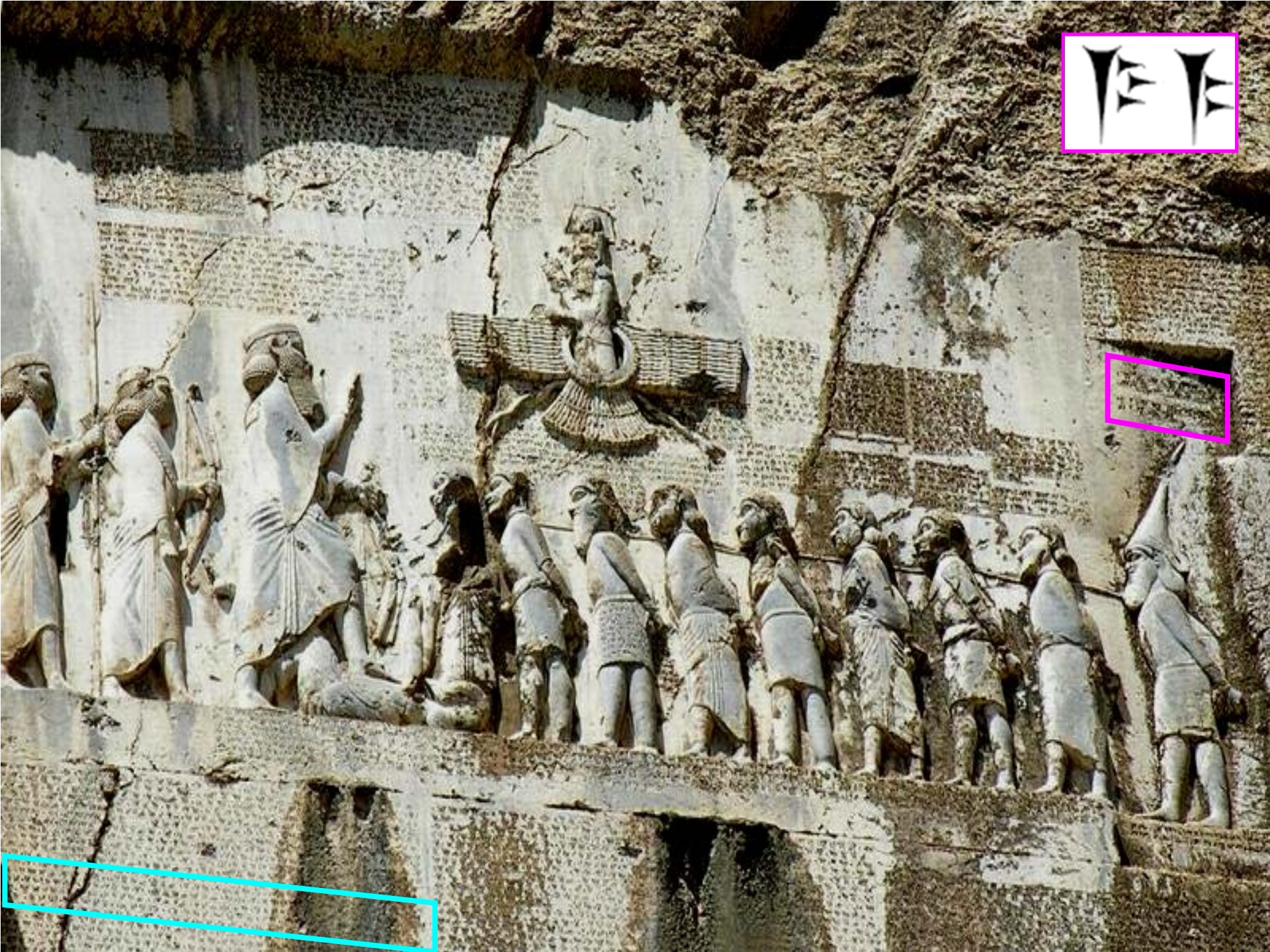

Рис. 2-4. Розміщення текстів у тримовному написі Дарія I на Бегістунській скелі (King, Thompson, Borger, Schmittt).

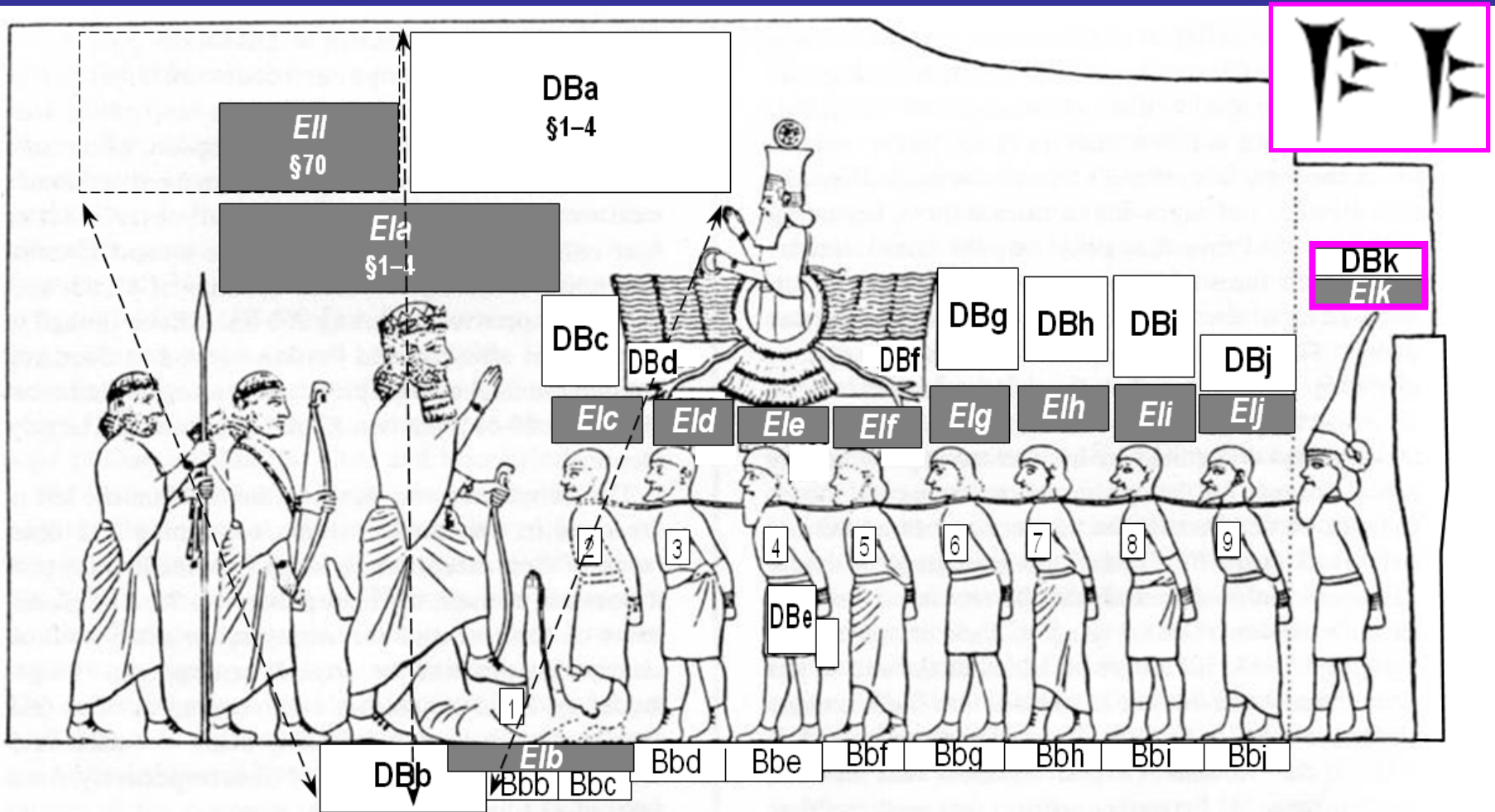

Рис. 2-8. Схема розміщення малих написів на рельєфі Бегістунської скелі (за Р. Шмітом). Цифрами позначені фігури ворогів Дарія: 1. Гаумата (маг'), 2. Асіна (Елам), 3. Нідінту-Бел (Вавилон), 4. Фраорт (Мідія), 5. Мартія (Елам), 6. Чішятахма (Сагартія), 7. Вах'яздата (Персія), 8. Араха (Вавилон), 9. Фрада (Маргіана), 10. Скунха (Скіфія)

Прорис Бегістунського рельєфу

DBk EIk

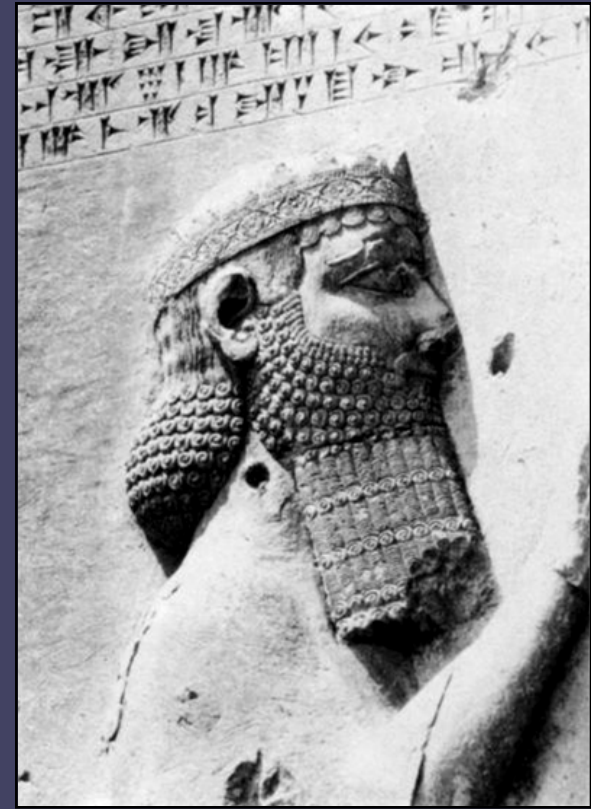
Написи DBk і EIk
над фігурою скіфа Скунхи

Текст:	Транслітерація:	Переклад:
	: iyam : Sku ха : hya : Saka	Це Скунха скіф.
	hi v.iš-ku-in-ka ₄ ak- -ka ₄ v. šá-ak-ka₄	Це Ску н ха (той) скіф.

За це Дарій і мститися через 70 років. Але, описуючи похід, Геродот висвітлив його переважно з погляду скіфів, а не персів. Він не був сучасником подій, бо народився через 2 роки по смерті Дарія. Оповіді про персів у нього часто безіменні ("перси", "скіфи"), часом фольклорні (жаби, миші; заєць під час бою) і нерідко логічно суперечливі. Перси у Скіфії в зображенні Геродота – нерішучі й безпорадні. Це контрастує з іншим "почерком" їхніх вчинків і живими деталями очевидців у викладі Ктесія Кнідського з його «Ассирійської та перської історії»: "Дарій наказав кападокійському сатра-

пові Аріарамну перейти до Європи проти скіфів і взяти в полон чоловіків і жінок. Аріарамн, переправившись на 30 п'ятдесятивесельних судах, узяв скіфів у полон, причому захопив і брата скіфського царя Марсагета, знайшовши його закутого в кайдани за наказом брата за якусь провину. Розгніваний скіфський цар Скіфарб надіслав Дарію зухвалий лист, йому було дано таку ж відповідь" (Ктесій, XIII, 20) [Латышев, I (2), 354]. Погодьмося: тут уже не треба ні жаб, ні стріл. Ктесій мав свої відомості з перших рук – як лікар царів Куроша Молодшого (-404/-401), а потім Артаксеркса II (-404/-358) [Robert, II, 475; 481; 109]. Втім, Плутарх закидає і йому випадки відходу від істини [Плутарх, III, 332].

§ 16. "Οτι ἐπιτάσσει Δαρεῖος Ἀριαράμνη
τῷ σατράπῃ Καππαδοκίας ἐπὶ Σκύθας
διαβῆναι καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας αἰχμα-
λωτίσαι. Ὁ δὲ διαβάς πεντηκοντόροις λ'
ἠχμαλώτισε· συνέλαβε δὲ καὶ τὸν ἀδελφὸν
τοῦ βασιλέως τῶν Σκυθῶν ▶ Μαρσαγέτην,
ἐπὶ κακώσει εὐρῶν παρὰ τοῦ οἰκείου ἀδελ-
φοῦ δεδεμένον. (17) ▶ Σκυθάρβης δὲ ὁ Σκυ-
θῶν βασιλεὺς ὀργισθεὶς ἔγραψεν ὑβρίζων
Δαρεῖον· καὶ ἀντεγράφη αὐτῷ ὁμοίως. Στρά- 1

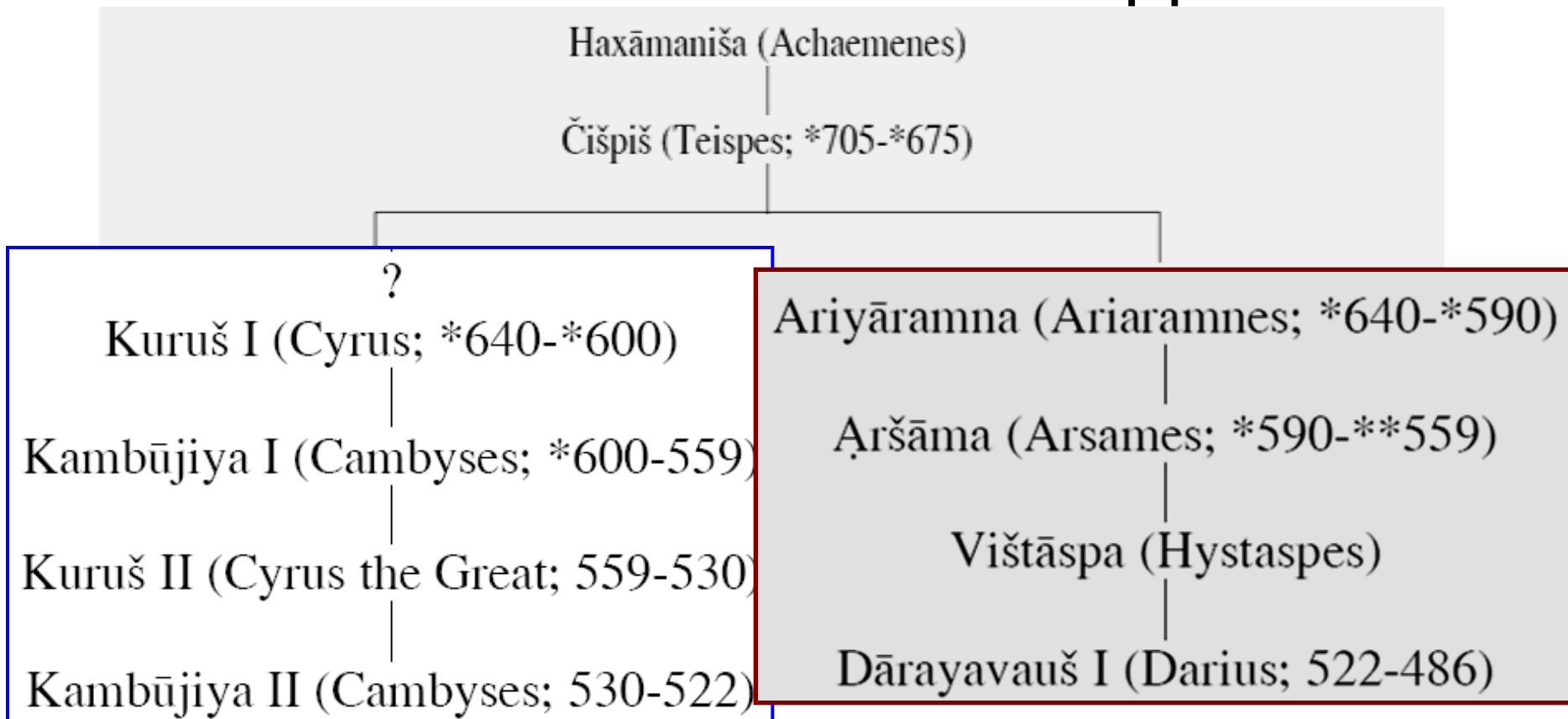

Дар'явауш (Дарій)

Генеалогія Ахаменідів

Продовження в топонімії України: **КУРОШани Зп, КУРАЖ Рв, -ин Хм, КУРАШ Рв, -івці Вн, КУРАСове См, КУРЯЖанка Хк, КАПУСТин Хм, -ине Мк, Чк, -инський Ліс Тр -инці Кв2, См, Тр2, Чг, -яна Кв, -яне Зп, -яни Вн, Хм, -янка Зп, Од, ОРШІВці Чв, хр. ДАРІїв, г. ДАРВАЙка**

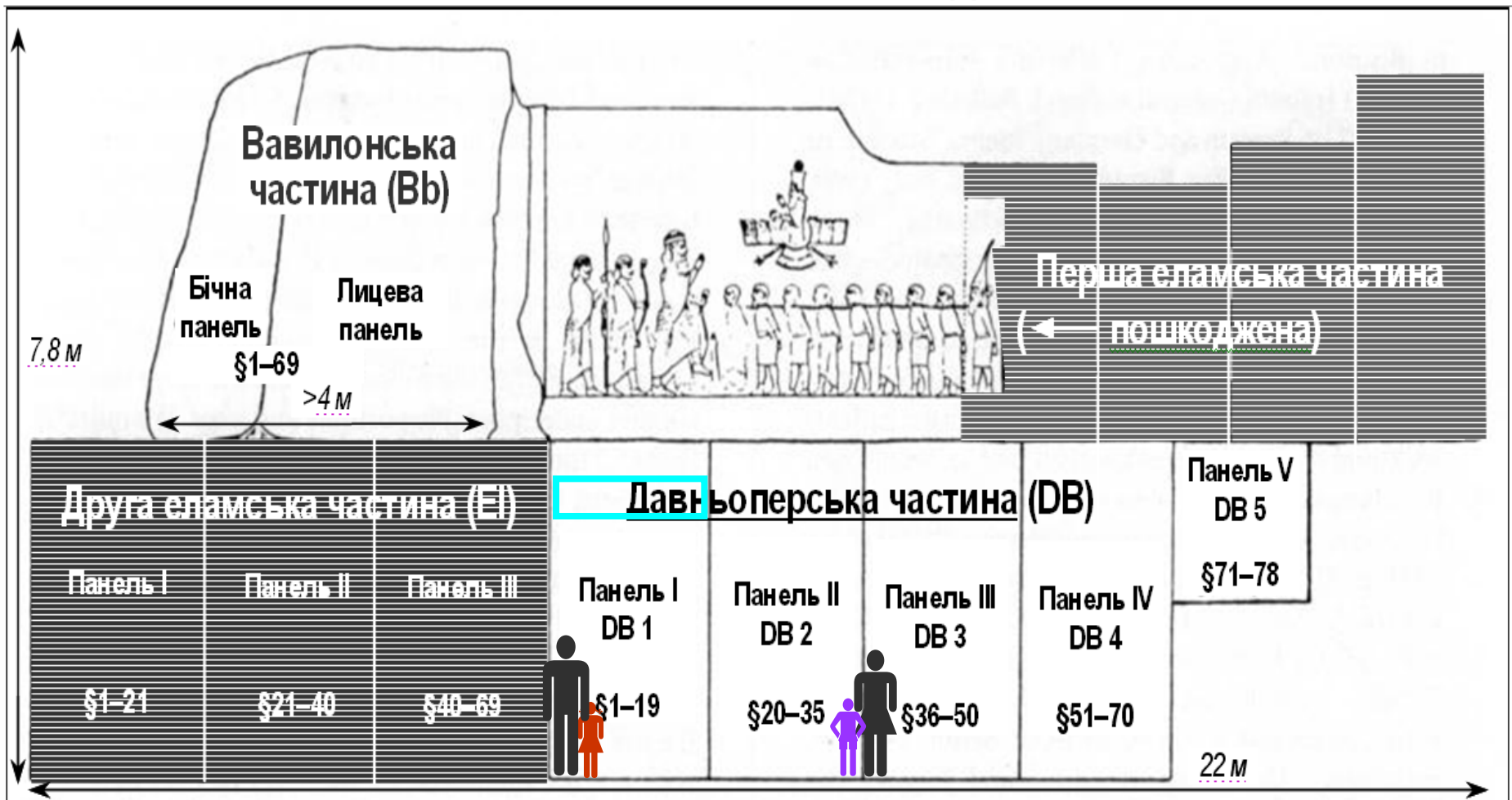

Рис. 2-4. Розміщення текстів у тримовному написі Дарія I на Бегістунській скелі (King, Thompson, Borger, Schmittt).

Структура Бегістунського напису

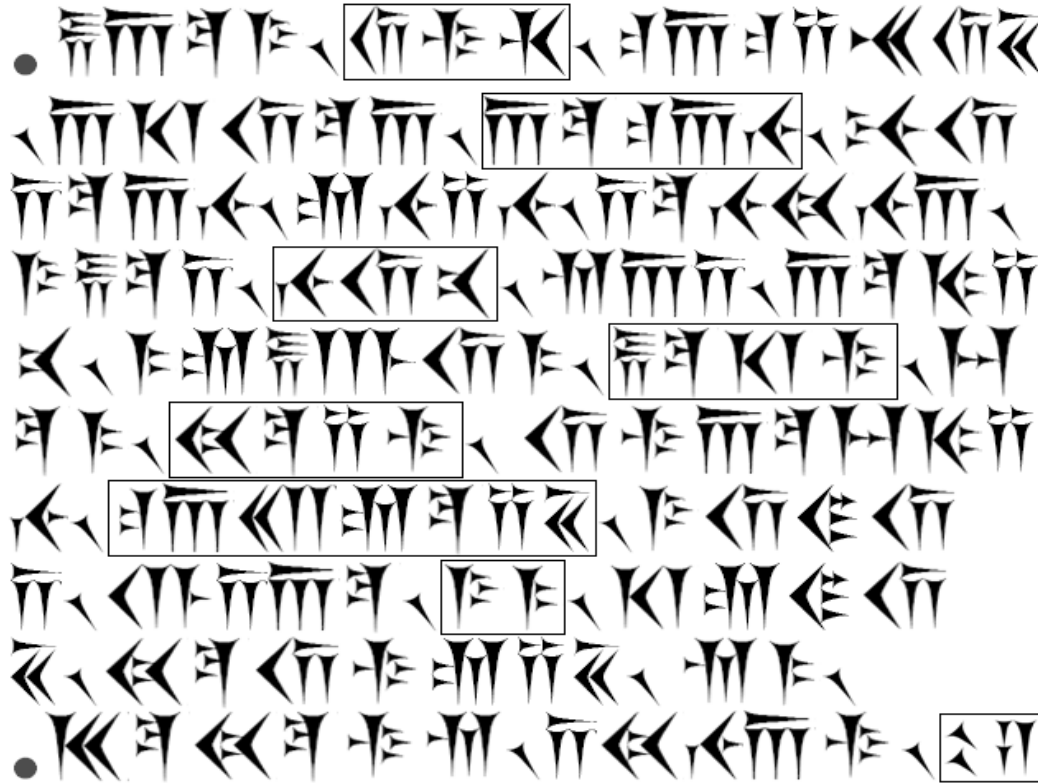

Ахам.
перс.
Saka
'скіфи'

Список 23 провінцій імперії Дарія

Після слів : imâ : dahyâva : tyâ : manâ : patiyâisha : vashn ⑭ â : Auramazdâha : adamshâm : xshâyathiya : âham : (Ось країни, які до мене прийшли; з ласки Ахурамазди я був царем їх):

• Pârsa \ Ūvja \ Bâbiruš
 \ A ⑮ θurâ \ Arabâya \ Mu
 drâya \ tyaiy \ drayahyâ \
 ⑯ Sparda \ Yauna \ Mâda \ Ami
 na \ Katpatuka \ Parθava \ Z
 raka \ Haraiva \ Uvârazmî
 y \ Bâxtriš \ Sugu
 da \ Gadâra \ Sa ⑰ ka \ θatagu
 š \ Harauvatiš \ Maka \
 • fraharavam \ dahyâva \ XXIII

• Парс, Елам, Вавилон,
 Асирія, Аравія, Єги-
 пет, (ті) що біля моря,
 Сарди, Іонія, Мідія, Вірме-
 нія, Каппадокія, Парфія,
 Дрангіана, Арія, Хорезм,
 Бактрія, Согдіана,
 Гандара, Скифія, Саттагі
 дія, Арахозія, Мака:
 • разом 23 провінції.

Перелік 23 сатрапій 519 р. до н.е.: клинописний текст DB1 6. (1.14-17.)

Продовження в Україні: **Парська**, **Овча**, **Папірня**, **Щурове**, **Воропаї**, **Немудруї**, **Спартаси**, **Юначки**, **Партинці** (але і **Пархимів**, **Парфен**, **Барвінщина**), **Хорева**, **Горбатівка**, **Бахтерщина**, **Покотилівка**, **Сахновщина**, **Сахни**, **Сакуниха**, **Саки**, **Сачки**.

Усипальниця Дарія I

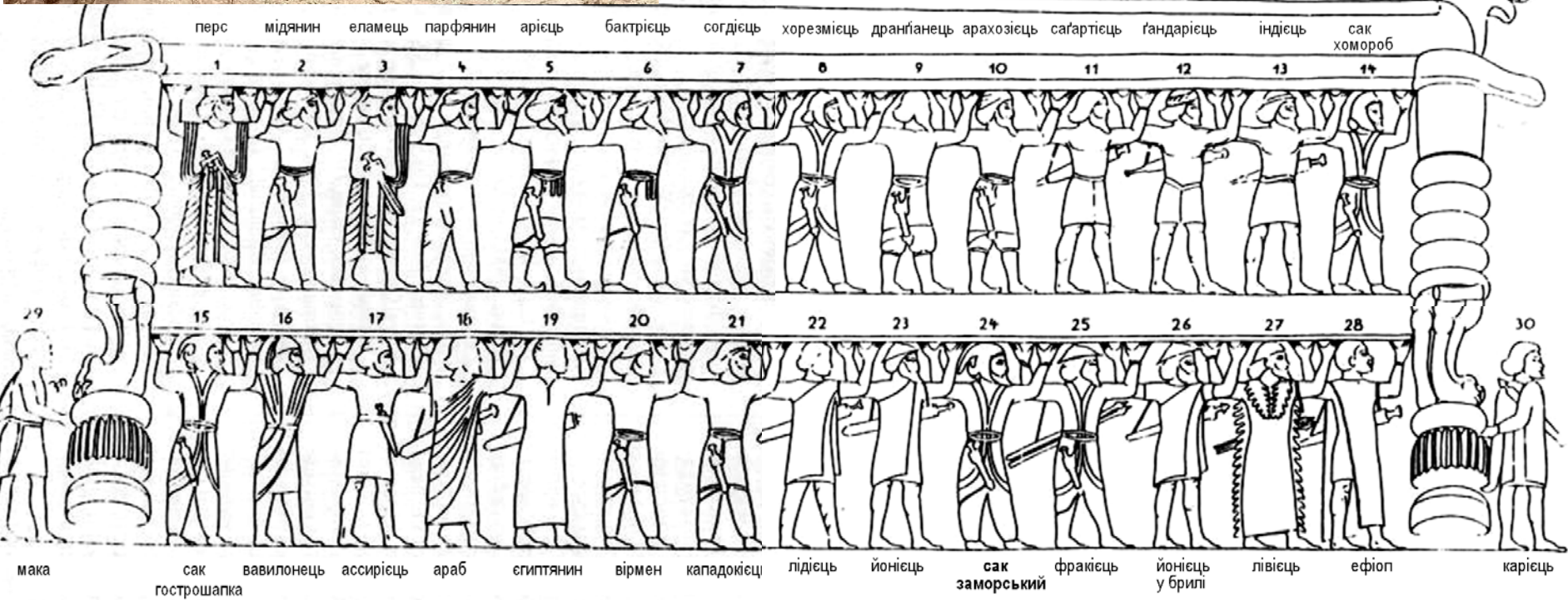

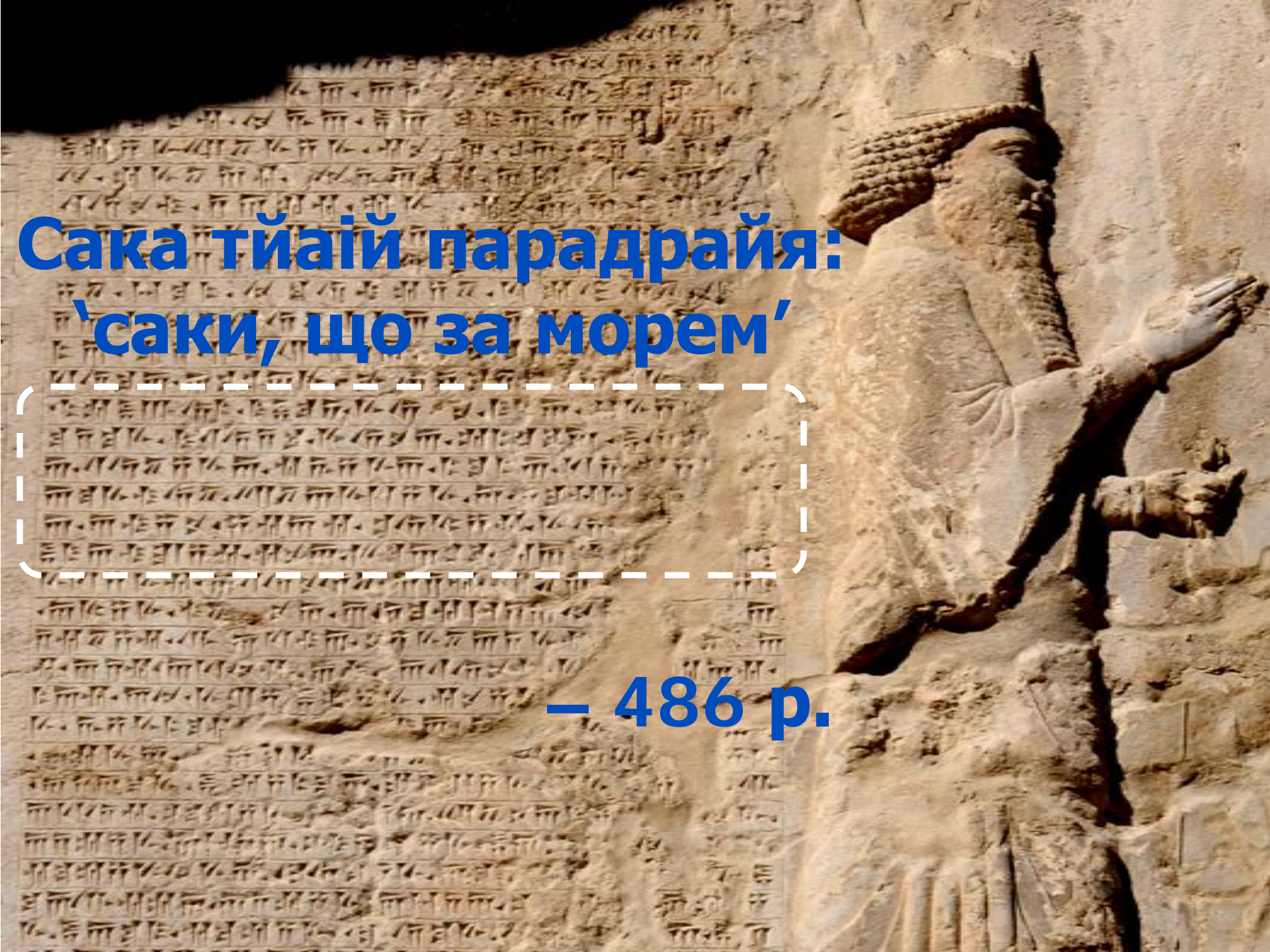

Носії трону Дарія

Сака тїаїй парадрайя: 'саки, що за морем'

– 486 р.

25 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢

26 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢

27 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢

28 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢

29 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢

30 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢

15. 𐎠𐎢 𐎠𐎢𐎡𐎢𐎰𐎢 \ Dârayavauš \ xšâya
 16. thiya \ vašnâ \ Auramazdâhâ \ imâ \
 17. dahyâva \ tyâ \ adam \ agarbâyam \
 18. apataram \ hacâ \ **Pârsâ** \ adamšâm \
 19. patiyaxšayaiy \ manâ \ bâjim \ abara
 20. ha \ tvašâm \ hacâma \ athahya \ ava \ a
 21. kunava \ dâtam \ tyâ \ manâ \ avadiš \
 22. adâraiya • \ **Mâda** \ Üvja \ Parthava \ Harai
 23. va \ Bâxtriš \ Suguda \ Uvârazm
 24. iš \ Zraka \ Harauvatiš \ Thataguš \ Ga
 25. dâra \ Hiduš \ Sakâ \ haumavargâ \ Sa
 26. kâ \ tigraxaudâ \ Bâbiruš \ A
 27. thurâ \ Arabâya \ Mudrâya \ Armina
 28. \ Katpatuka \ Sparda \ Yauna \ **Sakâ** \ tyaiy \ pa
 29. **radraya** \ Skudra \ Yaunâ \ takabarâ \ Putây
 30. â \ Kûšiyâ \ Maciyâ \ Karkâ • \ thâtiy \ D...

3. (15-30.) • Каже Дарій Цар:
 З ласки Ахурамазди
 країнами оцими заволодів я
 поза **Персією**; я у них
 царював; мені данину вони
 платили; що було сказано їм мною,
 робили вони те; мій закон їх міцно
 тримав; • **Мідія, Елам, Парфія, Арія,**
Бактрія, Согдіана, Хорезм,
Дрангіана, Арахозія, Саттагідія,
Гандара, Синд, Скіфи хаомоїдні, Скіфи
гострошапкові, Вавилон,
Асирія, Аравія, Єгипет, Вірменія,
Каппадокія, Сарди, Йонія, **Скіфи що за**
****морем**,** **Скудра, Йонійці у брилях, Лівійці,**
Ефіопи, Макійці, Карійці • Каже Д(арій)

Handwritten text in Devanagari script on aged paper. The text is arranged in approximately 20 horizontal lines. The script is dense and appears to be a form of historical or religious text. There are some red markings or underlines on certain lines, possibly indicating specific words or phrases. The paper shows signs of age, including discoloration and some wear.

-486 p.

- **SKĀ TYIY PRDRY** *Sakā tyaiy paradraya 'Саки, які за морем'.*

Ключ до читання перського клинопису (© К.Тищенко 2009)

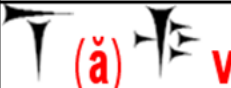

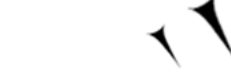
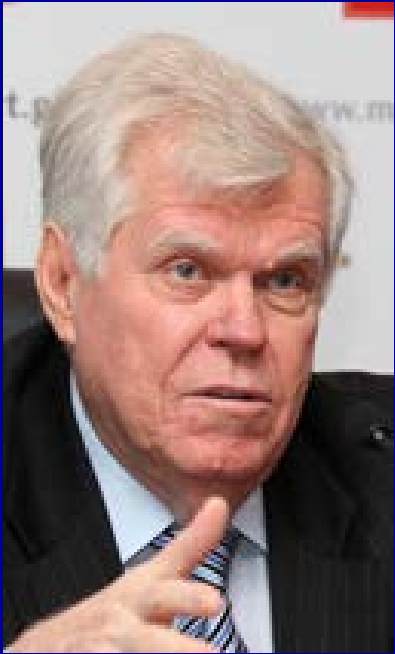
	".A"	".O"	".E"	".I"	".C" <	".n"	".m"
A.	 BG			 (ǎ) v	 ji ru	 d c	 a m
-	 BU			 j vi	 š		
O.				 b	 n xš	 ç i	 t
E.				 r l	 mu	 di p	
I.	 z	 k	 s	 tu	 y mi		
					 θ f		
C.	 u	 h	 gu du	 ku	 nu x	 g	

Рис. 9. Ключ-класифікатор знаків перського клинопису. По вертикалі – графічні мнемонічні схеми першого зліва (або зверху) складника знаків, по горизонталі – те саме для другого зліва (або зверху) складника

Перша згадка Наддніпрянщини як “Скіфії, що за морем” – 486 р. до н.е.

Рис. 8. Фрагмент політичного заповіту царя Дарія I на фасаді його поховання 486 р. до н.е. у скелі Накш-е Рустам біля Персеполіса в Ірані. **Наддніпрянські скіфи згадані тут уперше як "саки за морем"** окремо від саків гострошапок з Закаспію і саків хоморобів з Зааралля. Рельєф скіфа зображений нижче фігурою № 24 серед носіїв перського трону, що стало канонічним для всіх царських поховань до 338 р. до н.е. Користуючись нашим ключем клинописних знаків (рис. 9), читач може сам знайти місце згадки "скіфів, які за морем" у тексті над трьома рядками, які починаються з трьох однакових літер 𐎠 [ā]. Над верхньою з цих трьох літер іде рядок 29 тексту з чотирма знаками 𐎠𐎠𐎠𐎠 RDRY, які продовжують з рядка 28 слова 𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠 SKA TYIY [P]. Разом SKA TYIY [P]RDRY тобто Saka tyaiy paradraya 'Саки, які за морем'. Знак словоподілу і останній приголосний рядка 28 втрачені, але відомі з давніших публікацій напису. Знайомі літери вжиті в іменах двох дальших сатрапій 𐎠𐎠𐎠𐎠 SKUDR і 𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠 YUNĀ TKBRĀ, тобто Skudra і Yaunā takabarā – Фракія і Македонія "йонійці у брилях". З цього детального фото С.М. Марченка і А.С. Марченка очевидно, що за палеографічними ознаками напис DNa стоїть між старішим бегістунським DBa (-519 р.) і пізнішими ахемідськими написами, адже знак для Y тут вже високий 𐎠, а знак словоподілу ще низький 𐎠 (у DBa 𐎠, 𐎠, у пізніших текстах 𐎠, 𐎠). П.Шярвьо вказує лише, що 𐎠 <ya> and 𐎠 < : > are used in Darius's Behistun (Bisotun) inscription (DB) [Skjærvø, 15]

**Передерії –
нащадки 'скіфів
за морем':**

**давньоперс.
Sakā paradriya
(досліджено окремо)**

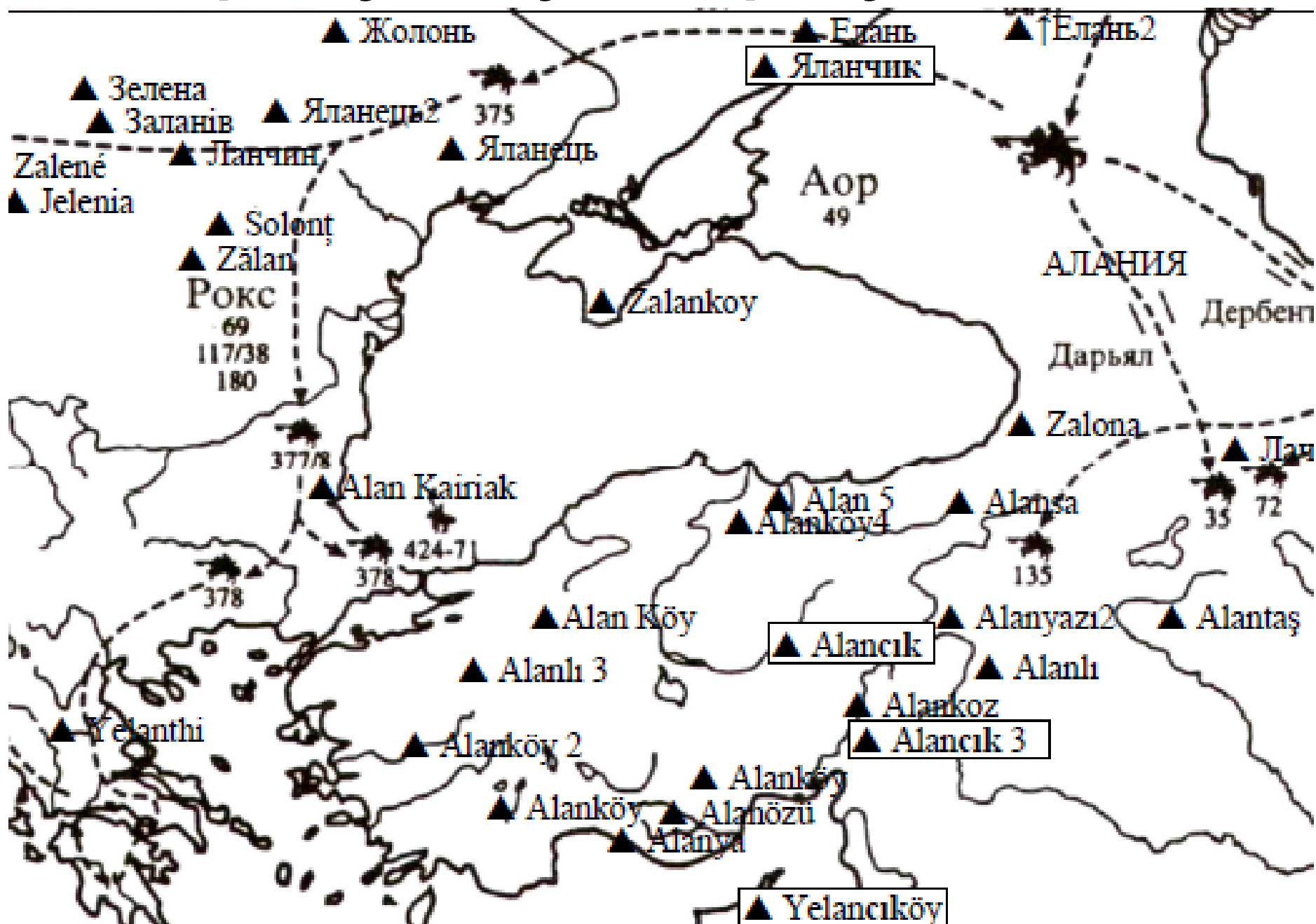
Передрії

Подорож у минуле народу: алани-яси

Рис. 1. Историчний контекст сліду аланів у топонімії Хорватії [Алемань, карта 1; додано топоніми]

Подорож у минуле народу: алани-яси

Документований етап етногенезу: поширення прізвища укр. Передерій (-514)

Глиняна табличка з Герли (Румунія)

**[...] цар [Дарій] СИН
ГІСТАСПА [...] зробив [...]**

**Текст знайдений 1937 р.
на глиняній табличці в
Герлі (Румунія),
опублікований 1954 р.**

**Це єдиний царський напис Ахеменідів, будь-коли
знайдений у Європі, але він має історичну аналогію.**

**Геродот розповідає, що Дарій після завоювання
східної Фракії (приблизно в 514 р.) відвідав
витік річки і залишив тут напис:**

**«Джерела Теарусу дають найкращу воду з
усіх річок; і до них прийшов (на чолі армії
проти скіфів) найкращий з усіх людей Дарій,
СИН ГІСТАСПА, цар персів і всього суходолу»**

■ МУКАЧЕВЕ

■ ХУСТ

■ ТЯЧІВ

■ РАХІВ

120 км

Герла
405300, Румунія

[Докладніше](#)

■ GHERLA

20 км

Перський напис з Герли

𐎧𐎶𐎵𐎹𐎠𐎥𐎧𐎡𐎹
 𐎧𐎶𐎵𐎹𐎠𐎥𐎧𐎡𐎹
 𐎧𐎶𐎵𐎹𐎠𐎥𐎧𐎡𐎹

SAKĀ PARADRĪYA

ΣΚΟΛΟΤΟΙ (ΣΚΥΘΑΙ)

6. Передерієва
Передерієве2

SKUDRA
(THRAKE)

TAYAIY DRAYAHYA

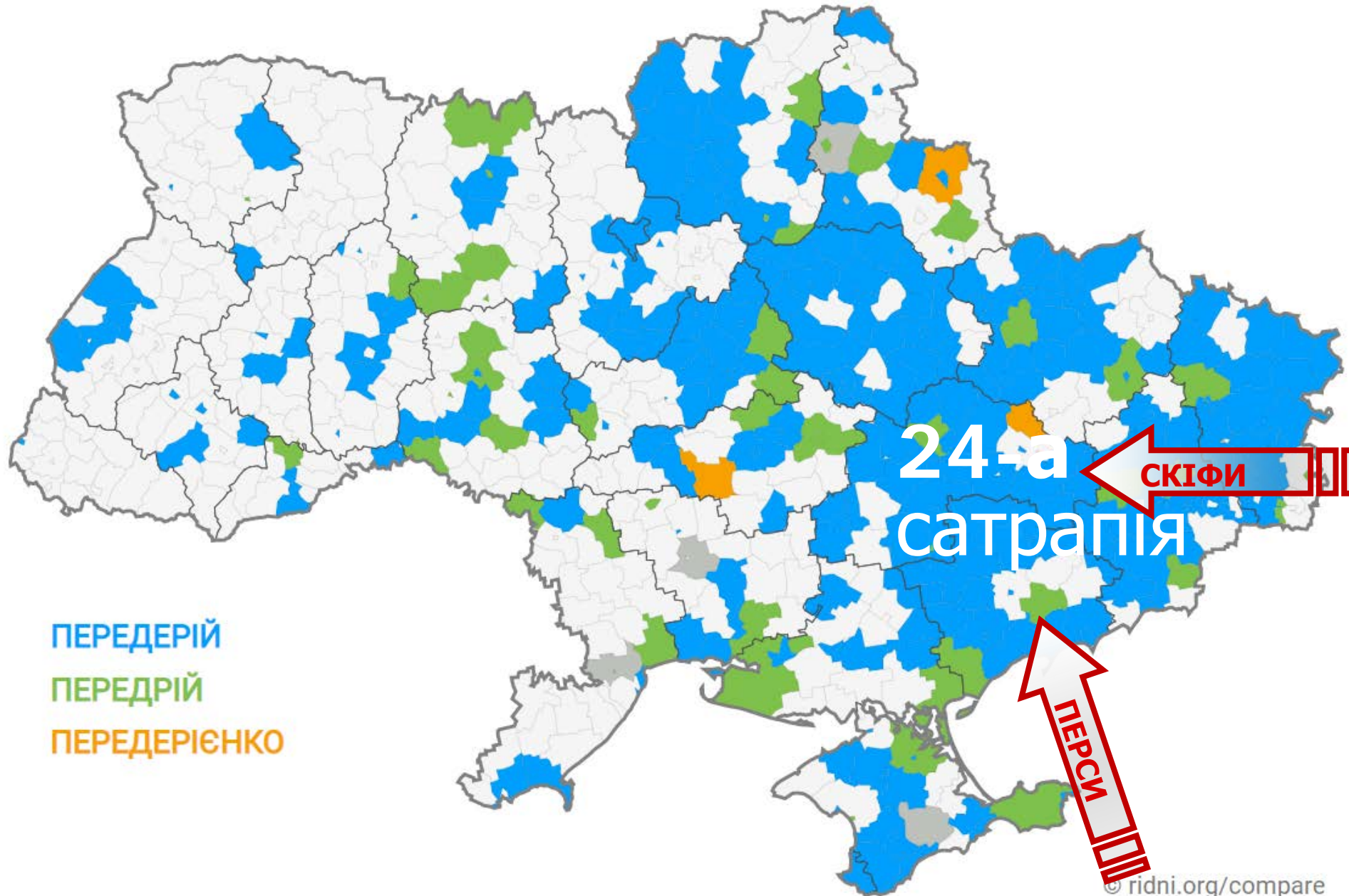
AXŠAENA

G.Predrijevo
D.Predrijevo
(Hr)

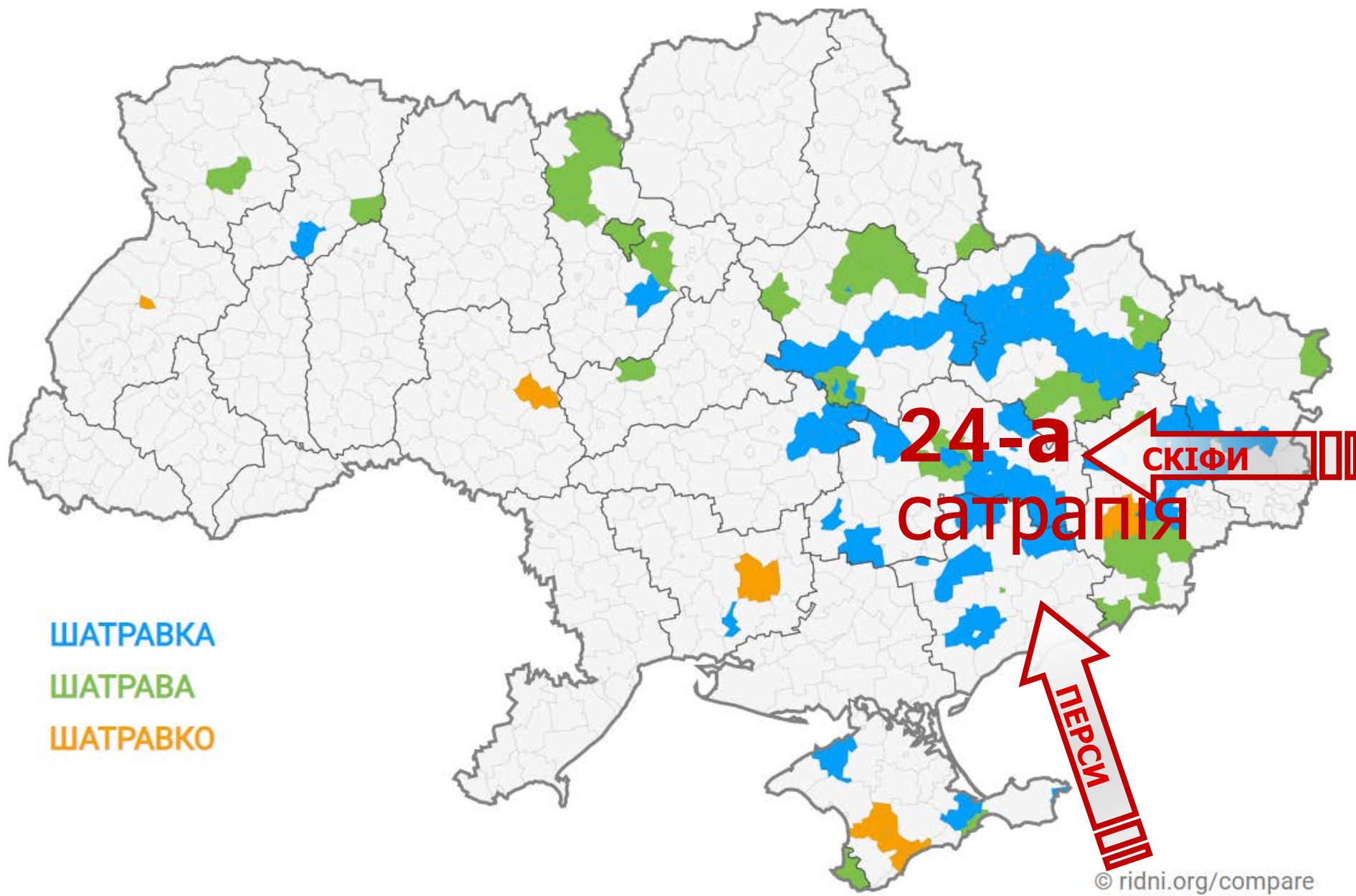
otno
 kutari
 Shkoder
 Skudnje
 skuterro
 KOROVOt

Pella, Ëiön, Doriskos, Byzantion, Üsküdar, Sinöpē, Trapezous

Прізвища від основи Перед(е)рій- 'заморський'

Прізвища від основи Шатрав- 'сатрап'

1) ахам.перс.

xšaçarā-vā,

2) мідійс. і
давньоіранс.

*xšaθgarā

3) = парф.

*xšahgarā

'захисник
країни'

**НА КАРТІ УКРАЇНИ САТРАП НАЗВАНИЙ
ТРЬОМА ІРАНСЬКИМИ МОВАМИ**

АХАМЕНІДСЬКІ

ПЕЧАТКИ

З ПАНТІКАПИ:

**матеріальний доказ існування
перської “адміністрації”**

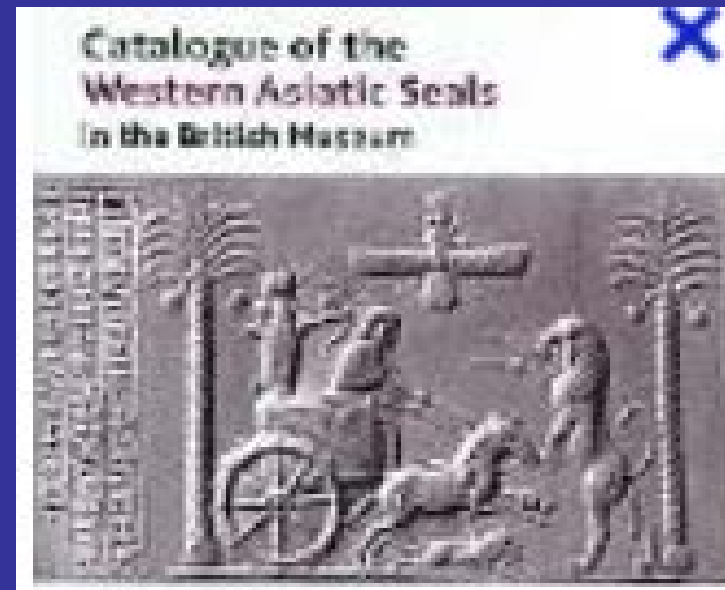
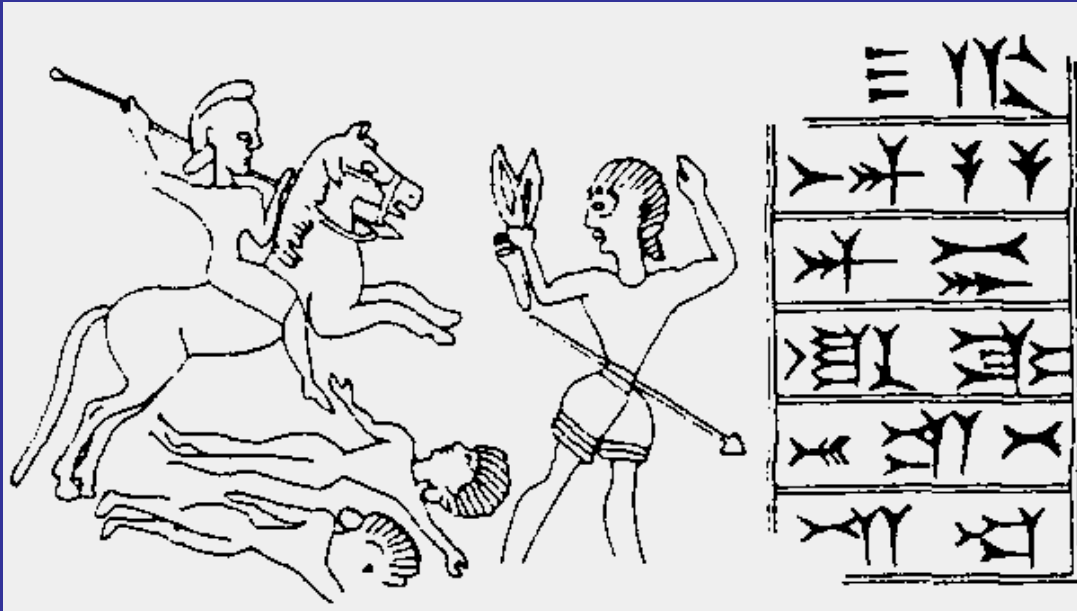
Ахаменідські циліндричні печатки з музейних колекцій

British
Museum

← Печатка Куроша
(Аншан)

↓ Печатка Дарія

Ахаменідські циліндричні печатки з музейних колекцій

Louvre

Ахаменідські циліндричні печатки з музейних колекцій

Ермітаж

(походить з Криму, Україна)

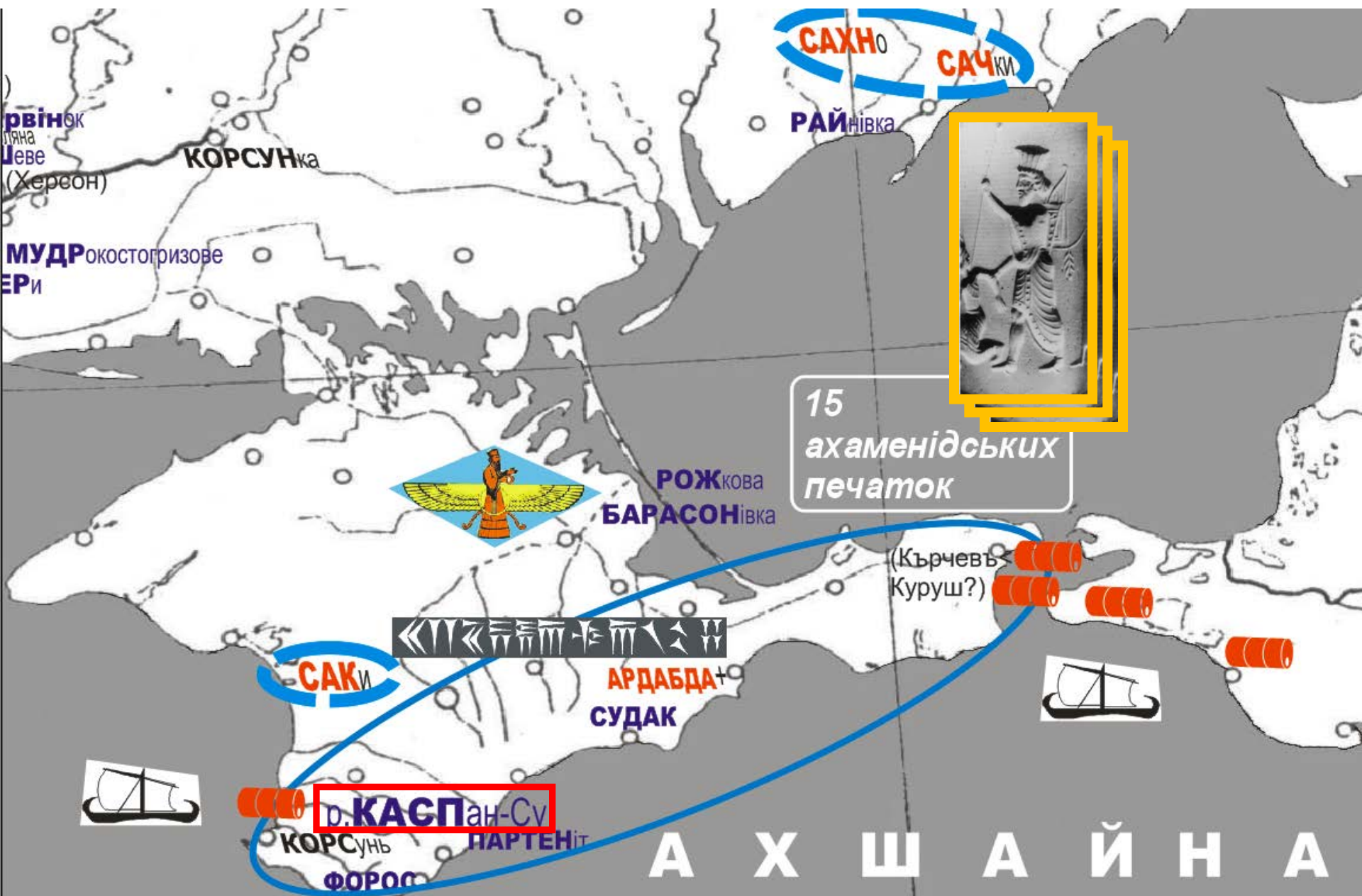
Iranian nobleman, cylinder seal of Artaxerxes (III?),
Ermitage, Leningrad. Photograph after Dandam
pl. XV

Печатка Камбиза II? “(289 × 184 – Figure 5. Seal of
Artaxerxes III (with kind permission of The Hermitage)”

Місця знаходок ахаменідських циліндричних печаток VI-V ст. до н.е. (О.Неверов; повідомила С.Берзіна)

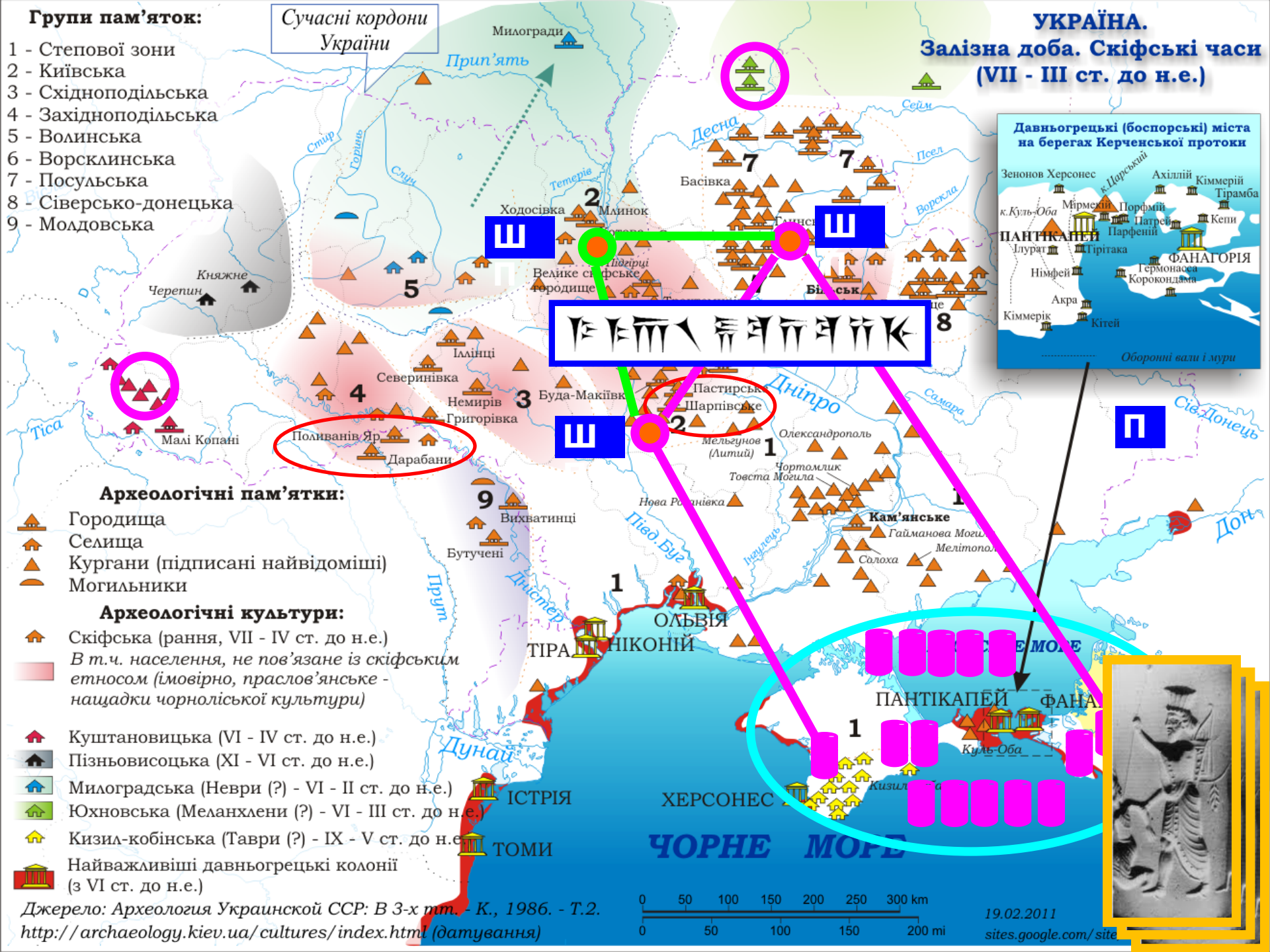
Групи пам'яток:

Сучасні кордони України

УКРАЇНА.

Залізна доба. Скіфські часи (VII - III ст. до н.е.)

- 1 - Степової зони
- 2 - Київська
- 3 - Східноподільська
- 4 - Західноподільська
- 5 - Волинська
- 6 - Ворсклинська
- 7 - Посульська
- 8 - Сіверсько-донецька
- 9 - Молдовська

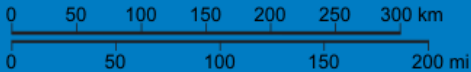
Археологічні пам'ятки:

- Городища
- Селища
- Кургани (підписані найвідоміші)
- Могилиники

Археологічні культури:

- Скіфська (рання, VII - IV ст. до н.е.)
В т.ч. населення, не пов'язане із скіфським етносом (імовірно, праслов'янське - нащадки чорноліської культури)
- Куштановицька (VI - IV ст. до н.е.)
- Пізньовисоцька (XI - VI ст. до н.е.)
- Милоградська (Неври (?) - VI - II ст. до н.е.)
- Юхновська (Меланхлени (?) - VI - III ст. до н.е.)
- Кизил-кобінська (Таври (?) - IX - V ст. до н.е.)
- Найважливіші давньогрецькі колонії (з VI ст. до н.е.)

Джерело: Археология Украинской ССР: В 3-х тт. - К., 1986. - Т.2.
<http://archaeology.kiev.ua/cultures/index.html> (датування)

19.02.2011

sites.google.com/site

У жовтні 2011 р. на Міжнародній конференції з єгиптології в Києві автор повідомив у дискусії про виявлений у топонімії України слід назв з Єгипту, коли він був 19-ю сатрапією Персії Мудрайя (Омбиш, Ракути, Мосир, Мудриголови, Немудруї). У відповідь історик С.Берзіна з Музею східного мистецтва у Москві згадала про каталог виставки ахаменідських циліндричних печаток з Ермітажу, де вміщені фото і описи 15 (!) таких печаток з Керчі, Севастополя й Тамані [Неверов, 14, 30-35]. Всупереч традиційному трактуванню їх як "імпорту" з Персії, ці печатки на очах стають доказом юридичної присутності Ахаменідів у 24-й сатрапії

☞ 6. Справді, Керч і звалася тоді по-скіфськи *Panti-кара 'пути риби' [Абаев, II, 575], і жили там скіфи. Уже потім місто було столицею Боспорського царства, і скіфську назву засвоїли греки: Παντικάλης, Παντικάλειον.

Показово, що у загальному добре написаному параграфі П. 5 "Скіфо-перська війна" навчального посібника з давньої історії України використано ілюстрацію циліндричної печатки не з Ермітажу, а з Британського Музею (!) [ДІУ, I, 111], поза фактами зв'язку цих речей з півднем Скіфії. Про жодну з кільканадцяти печаток з України в колекціях Ермітажу не згадано, хоча археологи мали б їх знати й без каталогу. Ясно, що "неафішовані" 15 печаток належали кільком поколінням ахаменідських сановників: ті справді могли керувати підопічною територією з міста на березі моря з перським ім'ям Ахшайна (дперс.

**ІСТОРИКО-ТОПОНІМІЧНА
ІДІОМА “Ша*трав- ~ Передер-
(~ Воропай- 2)” (3)**

Аршуки **УЗРУЙ**
СТАХОРщина

Воропайівка
оз.ПЕРЕДЕРУха
(Воропайів)

70 км
ШАХРАВщина

Аршуки Воропай
ШАТРАВине

34 км
ПЕРЕДЕРІївка

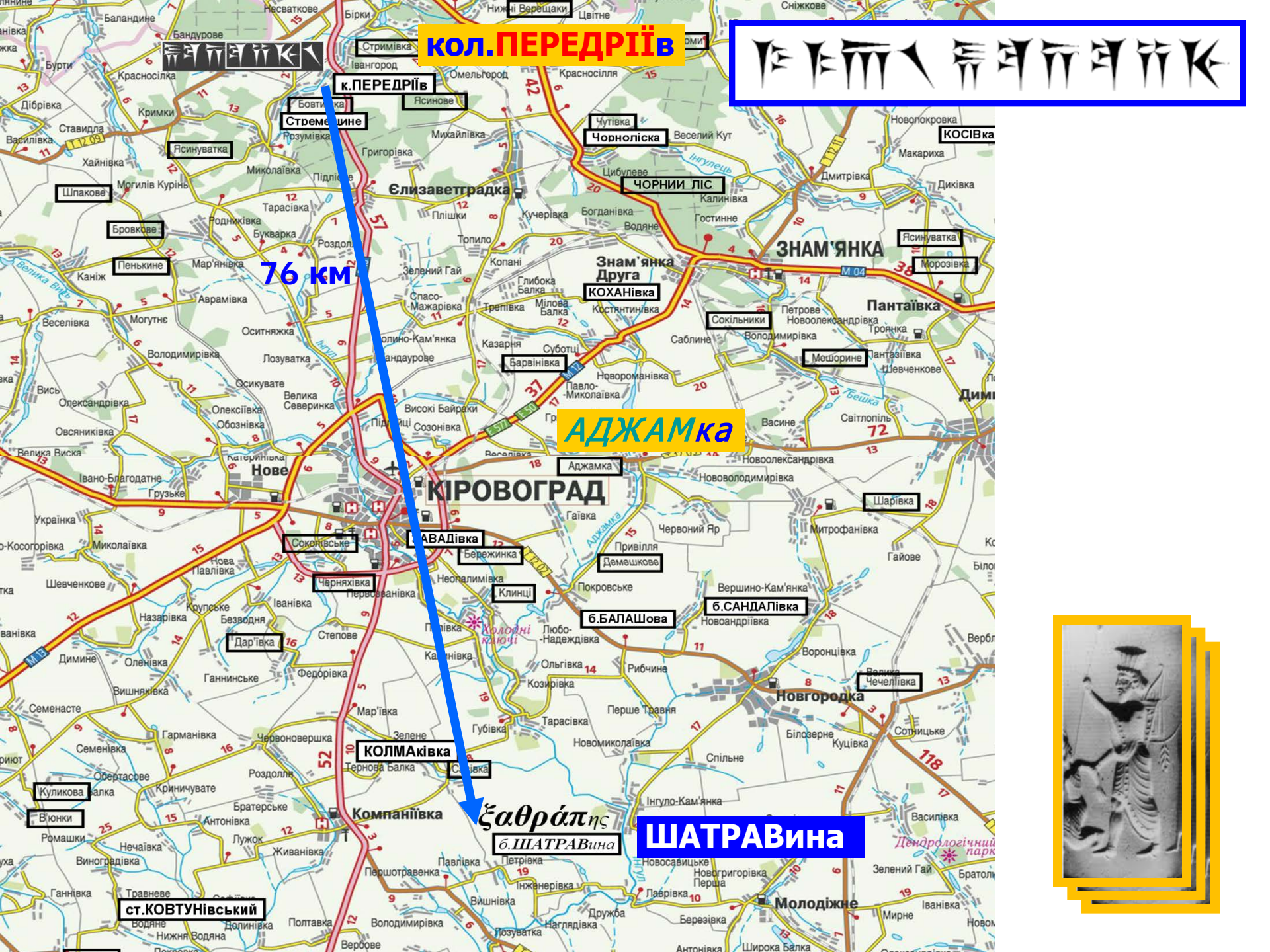
E E T T \ E T T E T T K

КОЛ.ПЕРЕДРІїв
(Аджамка)

76 км
ШАТРАВина

6.ПЕРЕДРІЄва
ПЕРЕДЕРІЄве

ВОРОПАЇВКА

ОЗ. ПЕРЕДЕРУХА

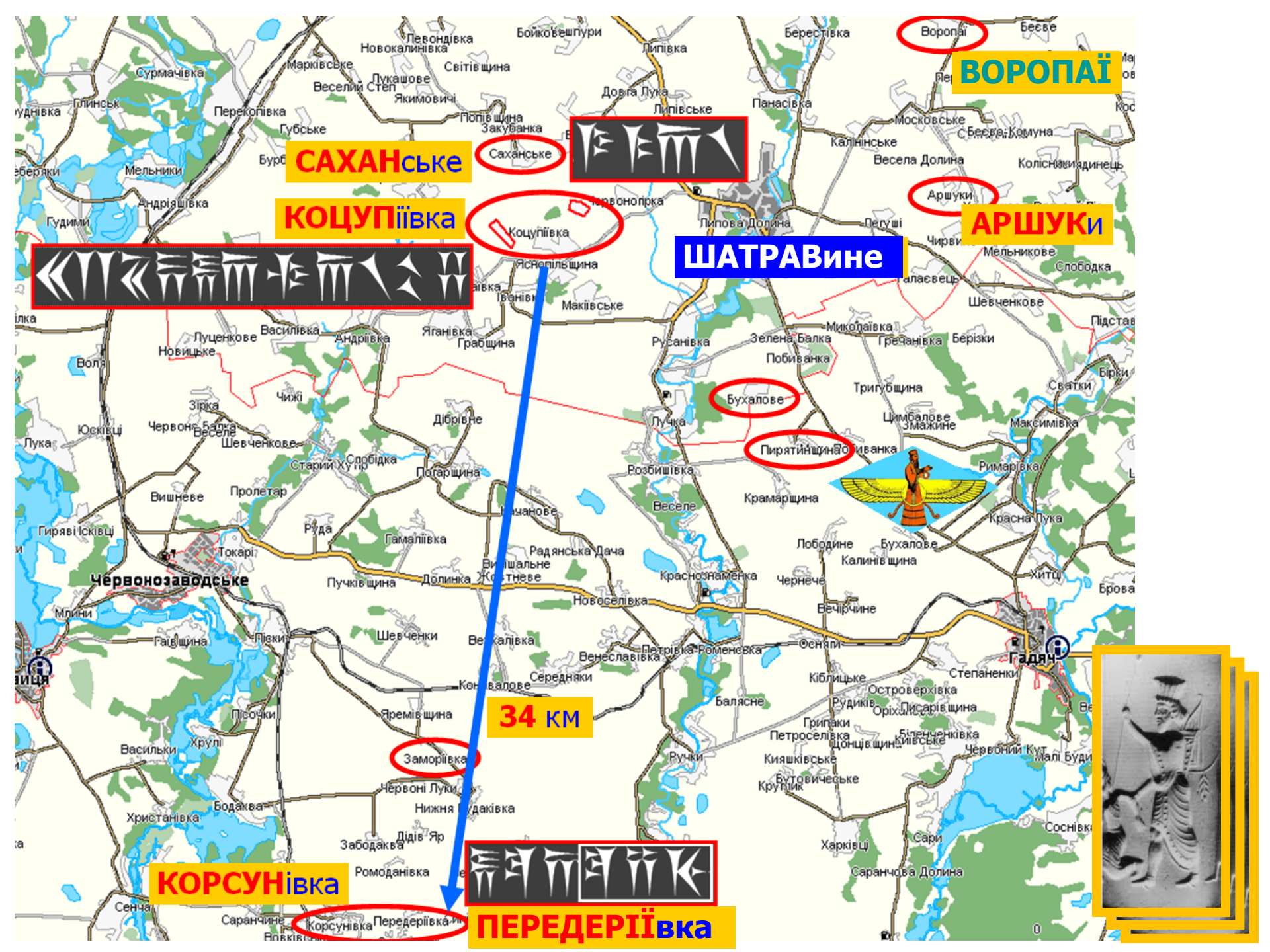
70 км

ВОРОПАЇВ

ШАХРАВЩИНА

р. САХРАВЩИНА

ВОРОПАЇ

САХАНське

Саханське

EFTW

КОЦУПіівка

Коцупіівка

«|K|E|F|T|W|E|T|W|»

ШАТРАВине

Аршуки

АРШУКИ

Бухалове

Пирятинщина

34 KM

Заморіівка

КОРСУНіівка

EFTW

ПЕРЕДЕРіівка

Фриз "носіїв трону" Артаксеркса II з останньою
письм. згадкою "скіфів заморян" (358 р. до н.е.)

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА

ІҮₐ М Sₐ Kₐ A

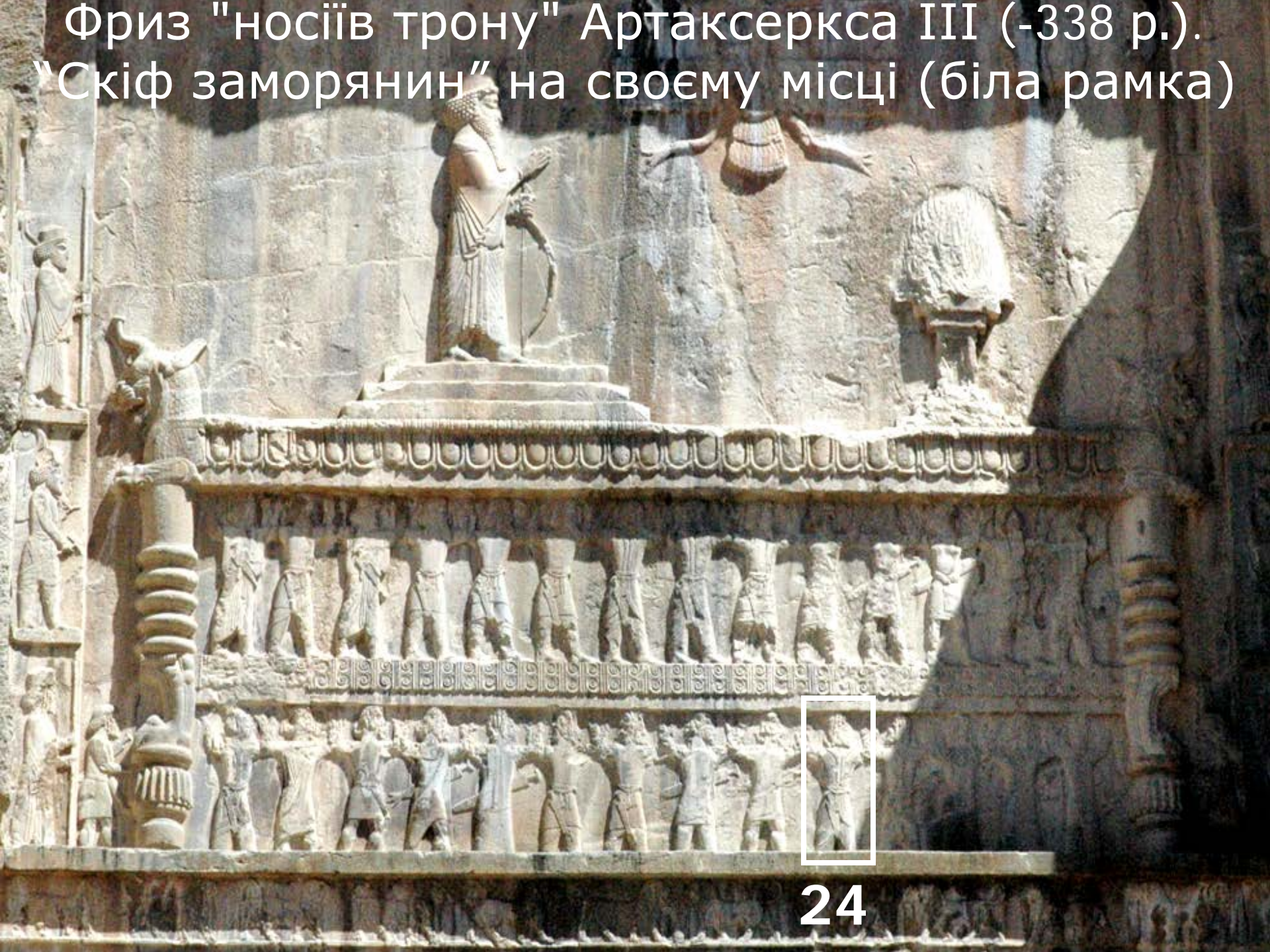
Pₐ Rₐ D R T Y

Оригінал напису – важко, але прочитуваний у тіні, під ним прорис, далі транслітерація

Оригінал напису важко, але прочитуваний у тіні, під ним прорис, далі транслітерація

Фриз "носіїв трону" Артаксеркса III (-338 р.).
"Скіф заморянин" на своєму місці (біла рамка)

САКА ПАРАДРАЯ ЧИ ПАРАДРІЯ?

Клинописна форма	Транслітерація	Вимова	Переклад
	ǎ+u =u: <ha-i-da-u-ya>	<i>Hiⁿduya</i>	індієць
	ǎ + i = i: <ma-ča-i-ya>	<i>Mačiya</i>	макієць
	i т.д. <ku-u-ša-i-ya>	<i>Kūšiya</i>	кушит, ефіоп
	<a-ra- MI -i-na-i-ya>	<i>Armīniya</i>	вірмен
	<sa-pa-ra- DI -i-ya>	<i>Spardīya</i>	сардієць
	<a-sa-ga-ra-ta-i-ya>	<i>Asagartiya</i>	саґартієць
	<ha-ra-u-va-ta-i-ya>	<i>Harauvatiya</i>	арахозієць
	<ā-θa-u-ra-i-ya>	<i>Āθuriya</i>	асирієць
	<ba-xa-ta-ra-i-ya>	<i>Baxtriya</i>	бактрієць
АЛЕ НЕ	<ga-da-a-ra-ya>	<i>Gadāraya</i>	ґандарієць
	<a-ra-ba-a-ya>	<i>Arabāya</i>	араб
	<pa-u-ta-a-ya>	<i>Putāya</i>	лівієць
	< mu -u-da-ra-a-ya>	<i>Mudrāya</i>	єгиптянин
ОТЖЕ, *	<pa-ra-da-ra-i-ya>	<i>Paradriya</i>	(скіф) заморянин

Рис. 35. *Paradraya* чи *paradriya* ?

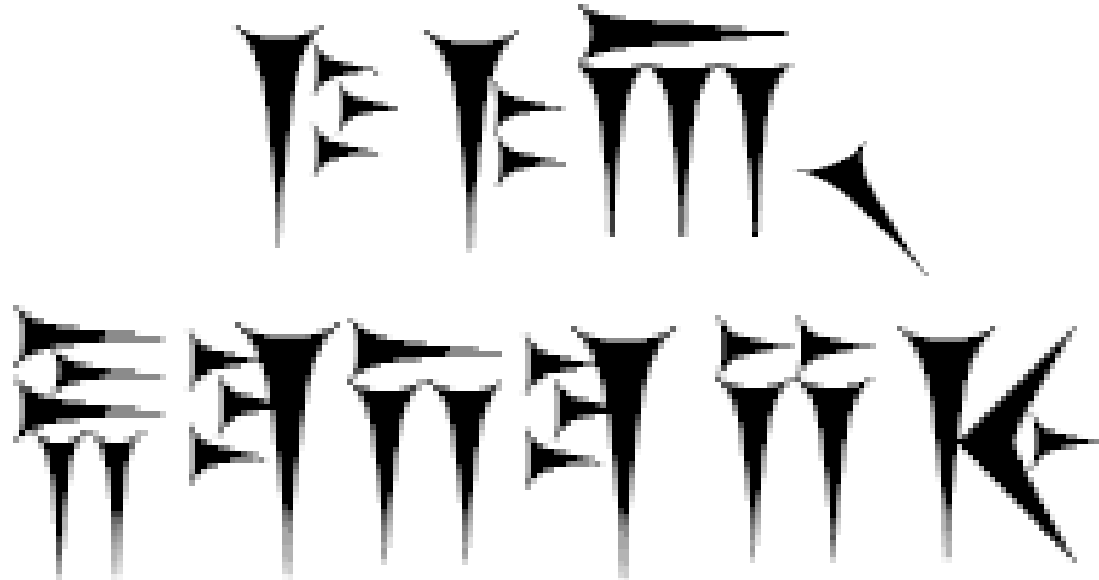
Еволюція давньоперського ім'я скіфів

139]. У написі 358 р. до н.е. зазначав еволюції і етнонім скіфа (№ 24) 11, який за 130 років вжитку відчутно спростився.

По-перше, синтаксис етноніма став менш громіздким, ніж у написі 486 р. до н.е.: як сказано, зник займенник тйайй "які", і в етнонімі "сака заморянина" залишилося два слова – як у Сакā хаумаваргā "сак хомороб" ('виробник п'яного напою', № 14) і Сакā тіграхAUDā "сак гострошапка" (№ 15).

По-друге, в закінченні останнього слова з'явився голосний "і" <ра-га-да-га-і-уа>, що формально наблизило його до імен таких сатрапій, як Ar̄mīniya, Āθuriya, Baxtriya (Вірменія, Ассирія, Бактрія) [Тищенко 2012а, 96]. Як зазначає П.Шярвю, "фактично кінцеві звукові відрізки /-i/, /-ī/, /-iya/... всі пишуться <-i-ya>!" [Skjærvø, 49]. Значить з новим закінченням <-i-ya> наш скіф звався /Paradri/, /Paradri/, /Paradriya/, – тільки не /Paradraya/.

–358 p.

- **SKĀ PRDRIY** *Sakā paradriya*
'Саки заморські'.

Чергова зміна вимови етноніма наддніпрянців-скіфів

- За 128 років, що пройшли між часом створення напису Дарія I (486 р. до н.е.) і напису Артаксеркса II (358 р. до н.е.), сама структура етноніма західних скіфів змінилася: тепер це не "скіфи, хто за морем", а "скіфи заморські" (рис. 34). Те, що підрядна конструкція скоротилася до означальної синтагми, вказує на тривалий, звичний вжиток у мовленні. Однак прийняте в літературі традиційне читання Sakā paradra $\bar{y}$ a не враховує цих змін. Насправді, порівняно з попереднім записом "PRDRY" **з'явився окремий знак для голосної "і"**: "PRDRIY", що, крім інших аналогій, ставить це слово в один ряд з написаннями "ĀθURIY" Aθuriya 'ассирієць', "BX-TRIY" Baxtriya 'бактрієць' і зобов'язує до читання Sakā paradri $\bar{y}$ a (рис. 35).
- Як з'явилися непримітні написи біля фігур носіїв трону Артаксеркса II? Й.Лендеринг вказує, що композиція з носіями трону – точна копія з поховання Дарія і "має навіть написи (A2Pa), **зроблені проєктантами інших поховань**". Це означає, що композиційну схему фасаду поховання Дарія було взято за зразок для фасадів поховань наступників Дарія, і, щоб не помилитися, проєктанти-виконавці тих пізніших споруд **по теплому сліду канону** підписали при фігурах поховання Артаксеркса II "хто є хто": це і є зміст напису [A2Pa].

S_aK_(a)Ā T_(a)Y_aIY_(a) P_aR_aD_(a)R_aY_a

𐎎𐎏𐎗𐎌𐎕𐎗𐎏𐎎𐎗𐎏𐎎𐎗𐎏𐎎𐎗𐎏𐎎𐎗𐎏𐎎𐎗𐎏𐎎𐎗𐎏

𐎎𐎏𐎗𐎌𐎕𐎗𐎏𐎎𐎗𐎏𐎎𐎗𐎏𐎎𐎗𐎏𐎎𐎗𐎏𐎎𐎗𐎏𐎎𐎗𐎏

S_aK_(a)Ā P_aR_aD_(a)R_(a)**I**Y_a

Етнонім скіфів з давньоперських написів.

*У написі Дарія DNa читається: SAKĀ, TYAIY
PARADRAYA 'саки, які за морем'. У написі
Артаксеркса II A2Pa за кількома аналогіями має
читатися SAKĀ PARADRIYA 'саки заморяни'*

Прізвища Шатрава 'сатрап': -514

Рис. 19. Ровесники й супутники: 506 прізвищ Шатравка [http://ridni.org/karta] (< мід., дір. *xšaθgarā 'сатрап') і однокореневі топоніми ☆. У врізці рельєф з сатрапом

Подорож у минуле народу: до -VI ст.

Подорож у минуле народу: до -VI ст.

За Гесихієм, слово гр.
σακινδᾶκη
означало 'одяг скіфа'

нені портретні риси, типовий для певного народу одяг та зброя. Зокрема, для всіх трьох фігур саків властиві короткі мечі-акинаки, гостроверхі башлики й однотипні довгополі куртки для їзди верхи (з заокругленими полами): очевидно, це і є згаданий у Гесихія сакиндак (скіф. σακινδᾶκη) 'скіфський одяг' (sak 'олень' + yun 'шерсть' + tak 'тканина' [Абаев, III, 221]). Такі сак хомороб (№ 14), сак гострошапка (№ 15) і скіф ("сак, який за морем", № 24).

- САКУНДЯК
- СКУНЗЯК
- СКУНЗЯ
- КУНДЗІЧ

Подорож у минуле народу: до -VI ст.

За Гесихієм, слово гр.

Абсолютне поширення прізвища

σακυνδᾱκῆ

означало 'одяг скіфа'

нені портретні риси, типовий для певного народу одяг та зброя. Зокрема, для всіх трьох фігур саків властиві короткі мечі-акинаки, гостроверхі башлики й однотипні довгополі куртки для їзди верхи (з заокругленими полами): очевидно, це і є згаданий у Гесихія сакиндак (скіф. σακυνδᾱκῆ) 'скіфський одяг' (sak 'олень' + ὑν 'шерсть' + tak 'тканина' [Абаев, III, 221]). Такі сак хомороб (№ 14), сак гострошапка (№ 15) і скіф ('сак, який за морем', № 24).

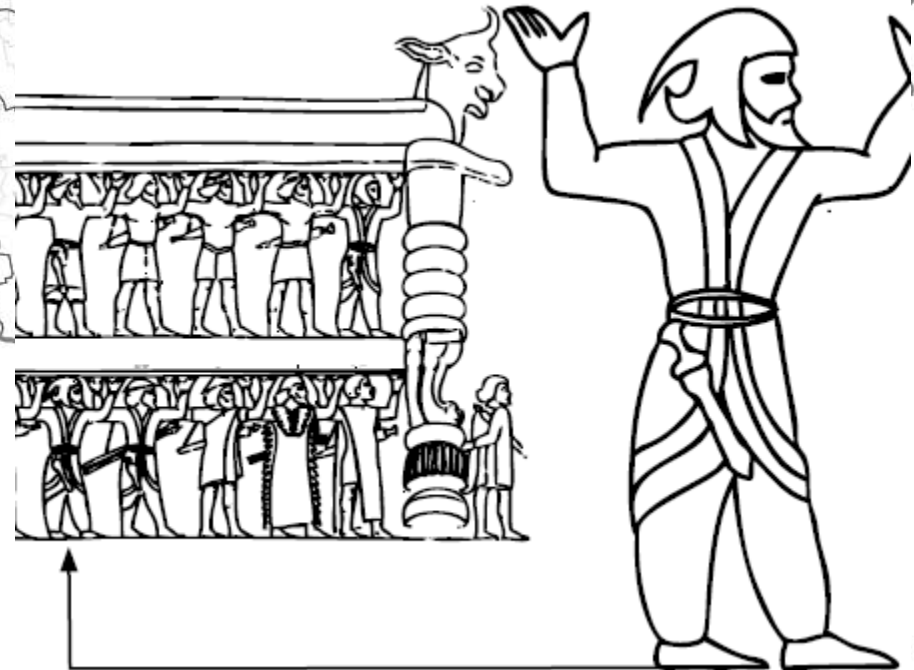
Це прізвисько прийшло до нас з VI ст. до н. е.

САКУНДЯК

(Sakundyak, Сакундяк)

За поширенням: 42479

Кількість носіїв: 105

Ігнорований перський том історії України

- Як сказано, скульптурна композиція фасаду поховання Дарія I стала канонічним рельєфом, повторюваним без змін в усіх подальших похованнях царів Ахаменідської династії. Зокрема, фігура "сака, який за морем" зображена на своєму 24-му місці у рельєфах 6 царів від Дарія I (у списку народів -512 р. до н.е. [DNe]) до Артаксеркса III (-338). Ці факти можна вважати ознакою **безперервного перебування "саків, які за морем" у складі Персії Ахаменідів у 512–338 рр. до н.е., тобто упродовж 174 років.**
- **Зопіріон** (лат. Zopyrionis, один з полководців Александра Македонського, praefecti eius in **Scythia**; загинув у **331** до н.е. – тоді **181** рік).

Звідки виростає мовний матеріал слов'ян

- **АРДАГАСТ > РАДОГОСТ:** ВІД ПАРФЯН ДО СЛОВ'ЯН. Слов'янський звуковий стан, **раніший від МЕТАТЕЗИ ПЛАВНИХ**, виводить у парфянську мову, що істотно для реконструкції українського глотогенезу.
- Багатий матеріал на цю тему містить вип. 32 ЭССЯ: *робити* < *orbiti, *робота* *orbvota, *рабъ* *orbъ, *рало* *ordlo [ЭССЯ, вип. 32, 116, 119, 131, 141]. Ім'я вождя слов'ян (580-і рр.) *Радогость* (пор. топ. *Радогощ* *ord(o)gostь) запозичене до серед.-гр. як **Ἄρδαγαστός** [Фасмер, III, 148], а ім'я *Радомиръ* у слн. Radomerje запозичене до новогр. як **Ἄρδαμέρι**, топонім на землях Македонії [Фасмер, III, 429].

Початки імен праслов'ян

- Але відколи *Ардагаст* визнано за праслов'янське ім'я, то чому не дивує ця його така раптово велика "первісна" складність? Чому не пишуть про очевидну пряму схожість першої морфеми до скіф. *Arta-* 'бог'? Про відповідність до перс. *Ордубехешт*?

Urdwahišt [ʰwrtwhštʰ] = Ardwahišt

- пор. пслов. *Ардагаст*...
Ardwahišt [ʰrtwhštʰ | M ʰrdywhyšt, (N urdībihišt)] Right, the second Amahraspand, guardian of fire; *cal.* 2nd month; 3rd day.
- Таким чином, ці процеси (метатеза плавних) виявляються спільними для ранньослов'янського мовного стану і для парфянської мови. Або, що більше, для ранньослов'янського ім'я вони почалися ще за його пахлавійського стану (!). **Ардагаст** – ім'я такою ж мірою слов'янське, як і парфянське!

О.Трубачов про органічність іранських витоків слов'янської

- «Зближаючи праслов. діал. *šatriti* (укр. *шатирити*. – К.Т.) з ір. *xšatra-*, ми констатуємо також і цього разу з іранського боку повну з'ясованість словотвірно-етимологічних зв'язків та одвічно місцевий, унікальний характер окремих утворень, а зі слов'янського боку – лише дивовижну зовнішню близькість до іранської, яку не можна пояснити ані слов'янськими засобами, ані засобами будь-якої іншої мови, крім іранської» [Трубачев 1967, 53].

Кожному Y-хромосомному складнику українців відповідає свій пласт словника і топонімії:

<p>M17 R1a</p>	<p>скіпщина, потвора, кияни, халепа, дощ</p>	<p>р. Артополот, Киянка, Парфен, Сакуниха, Коцупіївка, Шатравине Перелеріїв</p>
<p>M173 R1b</p> <p>P25</p>	<p>крівля, смерека, кінь, оборіг, мотика, корова, владика, слуга, язик</p>	<p>г. Камула, р. Радоробель, р. Ібр, р. Сукіль</p>
<p>M9</p> <p>N3</p>	<p>щур, кєньгі, кволий, журитися, журба, кульгати, кандиба</p>	<p>р. Сож, р. Яха, Любеч, Люботин, Либохора, Кореличі, р. Рандава</p>
<p>M170 I</p>	<p>цівка, тяма, кепкувати, віхола, цап, шутий, бгати, муругий, поратися</p>	<p>Товтри, Бескид, Альта=Іртиця, Щедрогір, Шкурати</p>
<p>12f2 J</p>	<p>леміш, -ешик, -ішка, кугут, нишком, нишкнуті</p>	<p>Ілемня, (Г)Умань, Кульби, Кизими, Шияни, Дубшари, Кукшин, Шешори, Шуньки</p>
<p>M201 F*</p>	<p>сковорідка, кукобитися, коверзувати, оковирний, потала, хосен, ропать, сум, суматуха, капарно, могорич, мацапура</p>	<p>Гурзуф, Псло, Одаї, Цвіжин, Шкарівка, Паталахівка, Водолага, Подольох, Коломия, Барабішівка, Жабрічка</p>

Вплив Авести на мову і духовність

ЦЯ ЧАСТИНА САКРАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ СПІЛЬНА У ВСІХ СЛОВ'ЯН

І ПРОДОВЖУЄ СЛОВА ПРАСЛОВ'ЯНСКОЇ МОВИ,

А ВОНИ ЗАПОЗИЧЕНІ
З МОВИ АВЕСТИ [Мартынов, 46-57]

УКРАЇНСЬКІ СЛОВА	СЛОВА ПРАСЛОВ'ЯНСКОЇ МОВИ	ПЕРШОДЖЕРЕЛА У МОВІ АВЕСТИ
БОГ	*bogъ 'бог'	baṇa 'благий'
ДИВ	*divъ 'демон'	daeva 'злий дух'
РАЙ	*raujъ 'рай'	rauj 'багатство, щастя'
ЯЩІР	*jaščerъ 'змій'	aži-tar 'дракон'
ВАТРА	*vatra 'ватра'	atar 'вогонь'
ХВАЛА	*xvala 'хвала'	дір. hvarənah 'слава, велич'
ГАДАТИ	*gatati 'гадати'	gaθa 'релігійний гімн'
КАЯТИСЯ	*kajati 'ганити'	kaena 'ціна, покута'

**Крім всеслов'янських іранізмів існують
локальні:**

– скіфо-українські ізолекси:

**ПОТВОРА,
ХАЛЕПА,
КИЯНИ,
ГМИРЯ**

**скіф. fativara,
пор. осет. хæлæф,
с-іран. keyan-i,
з акк. gimirrai 'кімер'**

– сармато-українська ізолекса:

ХАТА

сарм. хата

ПАРФЯНСЬКИЙ СВІТ

Kaszëbskô
Kocëwskô
wolynscy
Drawehn
Skrobotowo
Skołatowo
dalemińcy
Skioty
Nysa
Skrobotów
Nysa_Kłodzka
Kašava
Волинь
Телемень
Шкарівка
Шкроботи
Шкурупіі 2
Шкарівка
Скалат
Škrobočov
Kaschau+

Кашовка
древляни
Коцупіівка 2
Шкроботи
Кашубівка 2
Шкурупіі 2

Agram

_Kladanj
_Кладово
Škrobotno
Skorovot

Скарбна_Колотівська
Σκόλοτοι

ΑΧՏΑΕΝΑ

škarawa

Море
Дейлема,
Гурганське,
Дербентське,
Хвалисское,
Хвалынское,
Волынское

КАСПІЙ

ПЕРСІЯ

Σκαλοτι

АРШАКИДІВ

Nissa

Aghram

ПАРФЯНИН

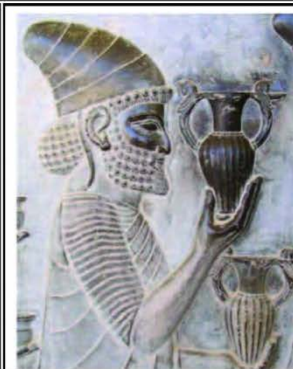
СКІФ

ФРАКІЄЦЬ

ЙОНІЄЦЬ (ГРЕК)

ЛІДІЄЦЬ

КАПАДОКІЄЦЬ

ЕЛАМІТ

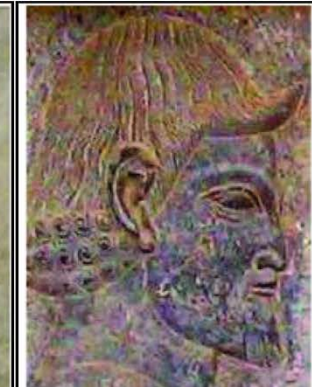
ВІРМЕН

ПЕРСИ

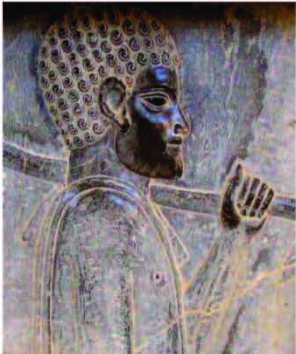
МІДІЄЦЬ

ЛІВІЄЦЬ

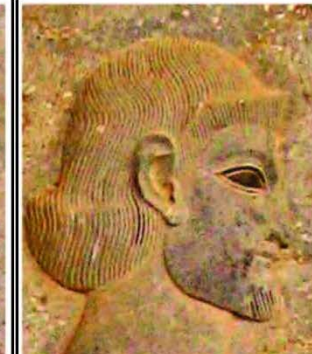
БАКТРІЄЦЬ

КУШИТ (ЕФІОП)

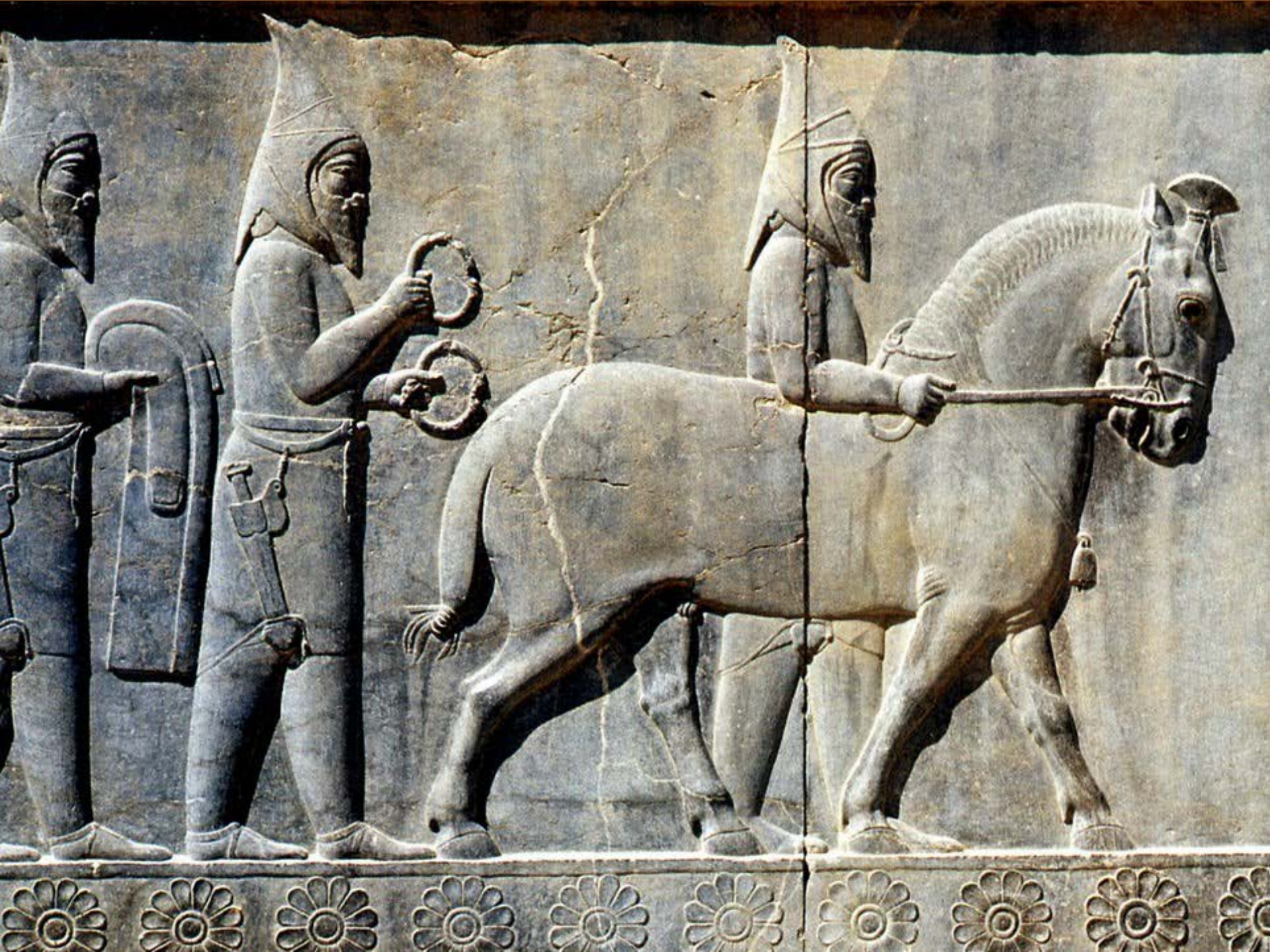
СИРІЄЦЬ

АРАБ

НАРОДИ ПЕРСІЇ АХАМЕНІДІВ

Прспект Усіх Народів у Персеполісі

❶ Отже, степова Y-гаплогрупа R1a: від V ст. до н.е.

- На спогад від скіфських R1a предків іншої (“степової”) третини українців наша етнічна пам’ять успадкувала:
  - ❷ топоніми *Дніпро, Дністер, Донець, Прут; Саки Км, Передеріївка Пл, Шатравине См...*;
  - ❸ словникові запозичення *потвора/ почвара* (Трубачов), *шаровари* (Дворецький);
  - ❹ приголосний Г [h] (Абаєв), реліктова голосна у дієслові *бути*, реліктове *р* у слові *до[р]щ* (Трубачов);
  - ❺ прізвища, імена *Передерій, Передрій, Копирсако, Сакович, Колодко, Шатрава, Матвіяс; Радогост...*
  - ❻ спільні міфологеми *Вій, Хорс, Симаргл...*
  - ❼ артефакти зрубної к-ри, скіфське золото

3-11... ТРЕТЯ
ГЕНЕТИЧНА ТРЕТИНА
УКРАЇНЦІВ –
9 МЕНШИН
...ЦЕ ІНШИМ РАЗОМ

МЕНШИНИ:
еритрейська
сибірська
кавказька
месопотамська
скандинавська
атлант.

інші
QT
JG
I1

11 Y-гаплогруп УКРАЇНЦІВ

I2

БАЛКАНСЬКА

E1b1b
сахарська

ботніч.
N

R1a
СТЕПОВА

R1b I1

JG

QT

інші

Література 1

- **Абаев В.И.** Скифо-европейские изоглоссы на стыке Востока и Запада.– Л.,1965. [pdf](#)
- **ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: В 7 т. – К., 1982-2011...**[pdf](#)
- **ІУМ – Історія української мови. Хрестоматія / Упорядники С.Я.Єрмоленко, А.К.Мойсієнко. – К., 1996.** [pdf](#)
- **Нерознак В. П.** Палеобалканские языки. – М., 1978.
- **Стрижак О. С.** Етніонімія Птолмеєвої Сарматії. – К., 1991.
- **Тищенко К.** Всеслов'янськість української мови //Український тиждень,2012.,№39.[pdf](#)
- **Тищенко К.** Гени, мова, Україна // Український тиждень, 2012., №16. [pdf](#)
- **Тищенко К.** 24-а перська сатрапія в історії України//Українськ.тиждень,2013.,№27. [pdf](#)
- **Тищенко К.** Етномовна історія прадавньої України. – К., 2008.
- **Тищенко К.М.** Іншомовна історія українців. – К.-Броди, 2018.
- **Тищенко К.** Мовне дзеркало правічного степу // Україна. Наука і культура. – 2018, №37. – С. 172-217. [pdf](#)
- **Тищенко К.** Мовні контакти: свідки формування українців. – К., 2006.
- **Тищенко К.** Основи мовознавства. Системний підручник. – К., 2007. [pdf](#)
- **Тищенко К.** 42 епохи українських мовних контактів. К.-Броди, 2020. – 912 с.
- **Тищенко К.** Халіфат і сівера: топонімічний слід в Україні. – К., 2011. – 496 с.

Література 2

- **Трубачев О.Н.** Названия рек Правобережной Украины. М., 1968. =Труды..., т.4. [pdf](#)
- **Трубачев О.Н.** Этногенез и культура ранних славян. Лингвистические исследования. – М., 2003. [pdf](#)
- **Утевская О.М.** Генофонд украинцев по разным системам генетических маркеров: происхождение и положение на европейском генетическом пространстве.03.00.15 – генетика.Дисс.докт.н.Харьков:ХНУ.2017.371 с. [online](#) (ресурс дисертацій, 2017 р.)
- **Шевельов Ю.** Чому общерусский язык, а не вібчоруська мова?: 3 проблем східнослов'янської глотогонії // ІУМ. - С.204. [pdf](#)
- **Шелухин С.** Звідкіля походить Русь. Прага,1929. [online](#) (читати)
- **Шустер-Шевц Х.** Язык лужицких сербов и его место в семье славянских языков // Вопр. языкозн. – 1976. – № 3. [pdf](#)
- **Шустер-Шевц Х.** Возникновение западнославянских языков из праславянского и особенности лужицкого языкового развития // Вопр. языкозн. – 1983. – №2. [pdf](#)
- **Bednarczuk L.** Języki celtyckie // Języki indoeuropejskie. II. – Warszawa, 1988.
- **Cantarini A.** Le lingue slave// La formazione dell'Europa linguistica/ Ed. E. Banfi.–Firenze, 1993.–PP.145–193.
- **Lehr-Splawiński T. i in.**Przegląd i charakterystyka języków słowiańskich.Warszawa,1964.